

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXIV.

ЧЕРВЕНЬ — 1973 — JUNE

Ч. 281

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

Засновник, видавець і редактор 1950-1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

В. В. Павлюк — адміністратор

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)
М. Г. Дальний, І. Д. Пишкало, Р. Рахманний,
П. І. Маляр

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів
Австралія — 4.50 австралійських доларів
Франція — 25 франків
Англія — 1.75 фунта
Всі інші країни Європи, Венесуела — 5.00 дол.
Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolap, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskij,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

N O W I D N I
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
М6Н 3Н1

Second Class Mail Registration Number 1668

На першій сторінці обкладинки — д-р М. І. Мандрика. (Див. статті на 1 і 3 стор.).

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Шана й подяка нашому заслуженому сеньйорові М. І. Мандриці	1
Д-р М. Г. Марунчак — Микита Іванович Мандрика	3
М. І. Мандрика — Пророцтво	4
Ол. Неприцький-Грановський — Сонцецвіт	6
Яр Славутич — Сон	7
Зоя Козут — Жінкам	7
Григорій Костюк — Як ми критикуємо? (Закінчення з поперед. числа)	8
Панас Феденко — Про Сквороду без кадила	13
Василь Чапенко — Про історію українського еміграційного письменства	19
Іван Боднарчук — Ой, волошки, волошки!	23
Ганна Тимофіївна Мандрика	25
Олена Несіна — Дрейф материків	26
Читачі пишуть тощо	26

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Євгенія Ірінвальдт, Лос Анджелес, США	\$20.00
Д-р А. Лисий, Міннеаполіс, США	18.50
С. Криволап, Австралія	10.00
Д-р А. Ярославська, Нью Йорк, США	7.00
С. Пономар, Маграс, Канада	5.00
В. Барсон, Піттсбург, США	5.00
П. Потапенко, Детройт, США	3.50
Д. Сачківський, Торонто, Канада	3.50
М. Іщенко, Садбері, Канада	3.50
Р. Завицький, Філадельфія, США	3.50
Д-р Г. Рудницька, Монреаль, Канада	3.50
Ю. Білявський, Торонто, Канада	3.50
С. Глушко, Торонто, Канада	3.50
Ю. Головка, Норс Бей, Канада	3.50
Проф. А. Грановський, Ст. Пол, США	3.50
Тамара Гурська, Торонто, Канада	3.50
В. Кохно, Довнерс Гров, США	3.50
А. Білоцерківський, Ля Саль, Канада	3.50
Прот. Ф. Легенюк, Ст. Кетеринс, Канада	3.50
П. Костенко, Скендіневія, США	3.50
І. Вишкребець, Лондон, Канада	2.50
П. Говорун, Іслінгтон, Канада	2.50
П. Степура, Торонто, Канада	2.00
В. Яровий, Торонто, Канада	2.00
В. Волков, Філадельфія, США	2.00
М. Костирко, Сакраменто, США	2.00

(Продовження на 30 стор.)

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.
Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

ШАНА Й ДЯКА НАШОМУ ЗАСЛУЖЕНОМУ СЕНЬЙОРОВІ М. І. МАНДРИЦІ

Як мало треба потрудитись, щоб віддати належне і сказати добре чи приємне слово тому з-посеред нас, хто того заслужив. А особливо тому, хто того дуже заслужив, хто для нашого загального добра багато зробив і далі робить, збагачуючи нашу культуру, вписуючи славні сторінки в нашу історію, підносячи наш національний престиж. А заслужено сказане таке слово ("Як много важить слово!" — Іван Франко) — нам же вийде на користь, окупиться сторицею. Чи треба це ще й витлумачувати, доводити? Чому ж ми такі ліниві та скупі на це?

Зате ми не скупі на слова, без міри й без ліку їх сиплячи, зливою виголошуючи — годиться ради, принагідно, за "обильним" столом, з піднесеним настроєм від оковитої, а ще з надією почути колись від хваленого такі ж (у подяку собі) нічим не заслужені дитирамби. І таким асортиментом шанувальних слів, незаслужених і шкідливих для хвалених "принців" і "принцес", рясно-прерясно задруковується папір у нас, званий часописами та іншими виданнями "у твердій оправі". Чи свідчить цей факт про великі наші чесноти та високу нашу культуру? Або про нашу громадську упорядкованість, дисципліну, про здобуву силу нашої громадської думки?

Микита Іванович МАНДРИКА давно заслужив, щоб ми його згадали теплим словом. Незалежно від його ювілею. І це ми, грішні, робимо зараз — не прогавивши його недавній ювілей, а проспавши. Як і про Олександра Неприцького-Грановського, Панаса Феденка, Йосипа Гірняка, Митрополита Мстислава, Юрія Шереха-Шевельова, Юрія Дивнича-Лавріненка, Святослава Гординського, Василя Ів. Гришка та ще й ще декого — із тих, що іменами своїми нашу історію творять, бо кожний на своєму місці dokonує діла вікопомні, бо дехто з них (ось тут згаданих) — найперше в науковому світі — велику і добру славу про нас у світ несе. А ми можемо про них (про великих наших) п'ять чи сім років невеличку пам'ятну книжечку мняти-редагувати — мліючи у своїй самозакоханості та уроєній тожечі ученій величчю. Славної пам'яті Д. І. Дорошенка таких безчеснотних діячів, що так чи сяк правлять миром чи тримають ключові позиції десь, але для світочів своїх не мають пошани і скупі на добре слово чи ледачі щось добре зробити їм, називав у своїх приватних листах *свинотою*. І то зовсім не за те і не тоді, коли його хтось запхнув мешкати до антресолю, в якому він мусів ходити згорбившись. Всесвітньовідомим професором бувши...

Микита Іванович Мандрика — це один із тих небагатьох, що брали безпосередню й активну участь у нашій національній революції і дожили до наших днів: він був і членом Української Центральної Ради, і працював у нашому уряді за УНР, і був на відповідальній дипломатичній ро-

боті. А наслідком трагічного кінця нашої боротьби за незалежність України — довелося і йому ділити долю своїх товаришів і побратимів у світах, але не склавши руки: продовжувати боротьбу іншими засобами, активно працювати в громадській і науковій ділянках, про що докладніше пише д-р М. Марунчак у цьому ж випуску нашого журналу.

У січневому випуску нашого журналу була вміщена стаття д-ра Мандрики — "Державність України", де також сказано про участь його в революційних подіях і де він, автор тієї статті-повіді, й тепер виявляє силу свого гарту, оптимізму й віри в свій народ — народ із майбутнім. Там він каже: "Тому, коли вам кажуть, що ми, українці, і наш народ є гіршими за інші народи, — не вірте! Коли ви самі так думаєте — не вірте й собі!" Такий наш загартований в огні і бурі революції сеньйор-уенерівець М. І. Мандрика.

З усієї старої гвардії найближчих товаришів і побратимів д-ра М. І. Мандрики лишився, здається, тільки професор Панас Феденко в Європі — визначний національний діяч з часів революції, який так само, як і д-р Мандрика, втішається ще добрим здоров'ям і відзначається ясною головою та подивугідною працьовитістю. Довший чи коротший час жили й діяли також у Канаді, разом з д-ром Мандрикою, ще декілька наших національних діячів, а зокрема д-р Тома Павличенко, проф. І. І. Огієнко (Митрополит Іларіон), проф. Д. І. Дорошенко, Олександр Т. Кошиць. Як склалося щастя-доля Д. І. Дорошенка, І. І. Огієнка (Митр. Іларіона) та О. Т. Кошиця (як і пізніше — Н. Т. Городовенка) — буде написана історія сумними рядами, але д-р Мандрика, як і д-р Павличенко, умудрилися і спромоглися уникнути так званої ласки від нашого організованого громадянства — пронесли гордо і високо голову, почувавши себе незалежними.

У часи смутку від самотності чи в іншу лиху годину був М. І. Мандрика добрим дорадником і подавав розраду — давніше Ол. Т. Кошицеві, а пізніше Митр. Іларіонові. Особливо Митр. Іларіон був дуже вдячний за добре й приязне слово йому і частенько казав, що він би з розпуки луснув, якби не мав під боком культурного приятеля і дотепного співрозмовця д-ра адвоката Мандрики.

Крім проникливого розуму, сильних орієнтаційних змислів і зарадности в практичному житті, д-р Мандрика мав і має цивільну відвагу, яка завжди вирізняє його з-поміж тих, із ким йому доводилося і доводиться мати справу в громадсько-політичному і науково-культурному житті. Його ерудиція, феноменальна пам'ять і красномовність роблять його виступи (звичайно без нотаток) і ефективними, і переконливими. Розуміється, не для всіх: малі й короткозорі люди, не

маючи розмаху й широкої уяви, можуть назвати його фантастом чи й демагогом, хоч згодом переконуються, що вони не мали рації. Таке бувало, наприклад, на форумі Комітету Українців Канади — в справі засобів для діяльності і самого Комітету, і УНРади. А д-р Мандрика оперував конкретними і реальними даними — говорив про створення кількомільйонного фонду спеціального призначення. Про це писалося в 1950 році на сторінках газети "Наш вік", на що тоді ж ентузіастично реагував Президент УНР Андрій Миколайович Лівіцький (лист його був надрукований того ж року і в тій же газеті, цебто в "Нашому вікові").

Десь у листопаді 1947 р. д-р М. І. Мандрика доповідав на поширеній нараді КУК про спровадження українців з ДП таборів до Канади, називаючи безліч дат і сум. Секретар наради (не стенографіст) Гр. Мазурик, вибачившись, ввічливо попросив: "Пане докторе, дозвольте мені мати копію ваших нотаток, я не встигаю занотувувати до протоколу навіть найістотніших дат та сум..." На це була відповідь: "Ніяких нотаток я не маю, те все я маю ось тут..." — і показав пальцем на голову. Трагедії з того не могло бути: пан А. Загарійчук, постійний секретар КУК, мав усі ті дані в касових книгах та різних протоколах президії КУК, що їх раз проглянув д-р Мандрика перед згаданою тут доповіддю. Таку ж пам'ять виявляв завжди М. І., говорячи на літературні теми й цитуючи з пам'яті підряд Байрона, Гете, Міцкевича, Пушкіна, Шевченка, Франка... А вже коли уповноважували його на дуже велелюдних мітингах до збірки промовляти, то це завжди була найцікавіша частина всієї програми для слухачів — і ніхто не виходив з залі, а збірка кінчалась найбільшим успіхом: він бо міг почати й гіпнотично закінчити свій виступ, напр. словами: "Картегана мусить бути знищена!"

Маючи на оці поважні народні справи, М. І. умів знаходити поважних і достойних людей: був завжди в дружніх і ділових зв'язках із діячами СУС братами Стечишиними, Яр. Арсеничем, Тарасом Ферлеєм, Т. Кобзеєм, а чи не в найзадушевніших відносинах із робітником Миколою Микитюком — вірним і беззастережним приятелем, палким і самовідданим українським патріотом — і з глибини свого серця і до глибини кишені. А це також говорить — тільки на користь репутації Микити Івановича. А особливо слід указати на довгу й постійну приязню у приватному й діловому (громадському) житті із о. д-ром Вас. Кушніром, що робить обидвом їм — велику честь!

Не дуже церемонний д-р Мандрика з ледачими невдахами та крутіями і може не завагавшись узяти їх на цундри, висміяти добре приперченими дотепами, за що дехто на нього іноді косо дивиться та вважає за немилосердного. Є й такі, що ніяк не хочуть повірити, що д-р Мандрика задармо те чи те робить та про фінанси для громадських потреб дбає: бо ті люди ніколи в своєму житті самі задармо кроку не зроблять ні для яких потреб, а також і не скривляться, бачивши чинюсь

Д-р М. І. Мандрика розмовляє з Митрополитом Іларіоном під час новорічних відвідин президії УВАН, 1967 р.

(Світлив М. Г. Марунчак)

биду чи вчинену комусь кривду. А "немилосердний" чи ще якийсь там д-р Мандрика міг, наприклад, стати на прохання мало не з цілим манітобським урядом (листопад 1948 р.), щоб виручити безпорадну новоприбулу жінку-вдовицю (закінчила ж вона Київський університет) із свинячої трясини в бездушного фермера під Вінніпегом, де тій жінці доводилось поратись коло кількох сот свиней, виконуючи роботу за трьох чи й більше чоловіків... Ніхто чомусь не посмів заступитись за ту жінку, а д-р Мандрика вирвав її з біди, домігся покарання для фермера й догани для багатьох бюрократів в уряді, а жінці тій саму роботу підшукав (у п. Господина) та разом із своєю дружиною Анною Тимоф. за три місяці наперед оплатив тій вирученій з біди жінці мешкання. Немилосердний!...

Про працю М. І. в культурній і науковій діяльності схематично сказано в статті д-ра М. Марунчака, а тут хочемо підкреслити і наголосити: не тільки вклав у ті ділянки М. І. свій розум і хист, знання і працю, організаційний сприт і динамізм, а й виконав до кінця почесно-героїчну місію — своїм авторитетом підніс престиж Осередку культури й освіти, не давши звести його на ще одну мізерну шопку (тут треба віддати належне за сприяння йому з боку найпорядніших діячів з УНО), а пригорнувши до праці в осередку відповідних людей, забезпечив йому (осередкові) кращу перспективу, рух ушир і вгору; бувши на посту Президента УВАН, зумів згуртувати навколо себе людей із хистом до науки та з чистим сумлінням і передати їм естафету, без чого наша наукова організація в Канаді мо-

(Продовження на 29 стор.)

МИКИТА ІВАНОВИЧ МАНДРИКА

Коли півтора року тому ми відзначали публічно 85-річчя д-ра Микити Івановича Мандрика в столиці українців Канади, у Вінніпегу, наголошувалося, що ми вшановуємо його не тільки за його несторську дату, але передусім за те, що свої благословенні вісімдесят п'ять літ він не змарнував, а посвятив службі українському народові та його суспільним угрупованням, серед яких перебував. Також підкреслювалось, що наш Ювілят стрічає свій ювілей з закованими рукавами при суспільній, поетичній та науково-дослідчій праці, — на посту президента Української Вільної Академії Наук. Позатим він є також заслужений член президії Комітету українців Канади, який відзначив його заслуги почесною грамотою й медалею Т. Шевченка, був головою Осередку української культури й освіти та на інших провідних і чоловічих постах.

Автор багатьох статей у пресі на політичні, громадські й літературні теми, невтомний наш Ювілят найчастіше показується на своєму баскому Пегасі, щоб словом краси та ідеї збагачувати нашу літературу. Чотири роки тому з-під його пера появилася перша *Історія української літератури в Канаді* англійською мовою. Завжди сповнений бажання працювати для своєї рідної громади Микита Іванович ніколи не спочиває на лаврах, не бажав й не бажає, щоб його канонізувати — і це також одна з рис його індивідуальності, яку ми підносимо.

У цій статті спробуємо подати хоч кілька основних віх із життя Микити Івановича, спинитися на його найважливіших ділах.

Міцне його здоров'я і довгий вік завдячують, можливо, його козацькому родові. Прийшов він на світ 28 вересня 1886 року в Києві. Виростав то на прадідівському козацькому хуторі на річці Тикичіві, на кордоні Київщини з запорізькими степами, то в столиці України. Виростав у ті часи, коли на Україні, під московською займанщиною, став помалу пробиватися крізь темряву світанок. І в цьому світанкові він брав активну участь з ранніх студентських років. Належав до таємних українських революційних гуртків і відчував на собі "недремлюще око" російської жандармерії майже весь час. Коли загорілись вогні українського революційного визволення в 1917 році, він скоро стає обранцем народу до Української Центральної Ради (Київ) та до всеросійської конституанти (учредітельного собрания) в Петрограді — в числі делегатів від України. До цієї гідності він доходить наслідком своєї наполегливої праці та здібностей, поряд з участю в "нелегальному" українському русі працює в легальній суспільній діяльності, особливо в кооперації — як її організатор в масах, інспектор Київського Союзу (Союзбанку), нарешті один з його директорів, до 1916 року, коли був покликаний до війська.

З вибухом революції 1917 р. настав час, як пише д-р Мандрика в своїх споминах, коли день був рівнозначний тижневі, а місяці — рокам. Відбувся процес становлення української влади й ліквідація російської. У всіх ділянках цього процесу — адміністративній, судовій, господарській, шкільній та ін., як і в органах народної репрезентації, Микита Іванович брав енергійну участь. Позатим він був іще представником нової української влади поза кордонами України, в діяльності дипломатичної служби — на Кубані, в Грузії, на Далекому Сході — в Японії й суміжних країнах, у Туреччині — в Константинополі, в Болгарії. Ділив він також долю України під білими й червоними навалами та під німецькими "союзниками", в 1918 р. Про це розкажуть його спомини, коли будуть надруковані.

1922-го року М. І. Мандрика затримався надовше в Софії, Болгарія, де продовжував своє університетське навчання під керівництвом його київського професора П. М. Богаєвського. 1925-го року він, як докторант, переїжджає до Чехо-Словаччини, до Українського університету в Празі, здобуває титул доктора прав, а в 1927 році, після габілітації, одержує посаду доцента й викладає міжнародне право та правничі дисципліни взагалі. Його докторська праця була на тему "Національні меншини в міжнародному праві", а на габілітацію — "До історії консульських інституцій". У той же час готує для наукового з'їзду в Празі працю на тему "Міжнародне право і політична сваволя". Перебуваючи в Празі, д-р Мандрика був членом дирекції Українського соціологічного інституту, лектором і науковим секретарем та одним з редакторів наукових збірників інституту — "Суспільство". Головним предметом його викладів був курс "Суспільні антагонізми та їх роля в історичному процесі". Розгорнений виклад з цього курсу зберігається в міміографічному записі.

Роки 1928 та 1929 стають межовими в житті Микити Івановича та його дружини, покійної Ганни Тимоф. з Боровицьких, з якою він узяв шлюб у Києві на початку 1918 р. (під час облоги Києва московськими червоними ордами й бомбардування міста) і яка стала його супутницею на все своє життя. Спершу він сам, а опісля й його дружина виїжджає на постійно до Канади. Їхав сюди М. І. з великими плянами та завданнями — організувати український університет, що йому доручали й про що просили його деякі старші українські професори, та дати фінансову допомогу українським установам в Європі. Це було якраз перед великою економічною кризою в Америці й Канаді — часи й обставини були мало відповідні для такої місії. Д-р Мандрика університету не організував, але зумів відкрити вищі освітні курси та об'їхав Канаду з 12 лекцій-

ними турами, від океану до океану. Став активним у національно-політичному та культурному житті. Заклав і редагував певний час тижневик "Правда й Воля". Інспірував та організував з такими діячами того часу, як проф. К. Андрусишин, Вол. Біберович, А. Господин, Д. Будка та ін. Українську національну раду, Товариство української культури. Два згадані товариства стали прототипами центральних репрезентацій в українському громадському й науковому житті. Написав і видав низку більших і менших праць з історії, економічної політики, літератури тощо. Згадати тільки "Антологію української літератури в Канаді", кілька брошур на теми організації держави, московського більшовизму, робітничого питання, кооперації і т. ін., зокрема "Теорію господарської демократії". Ця остання книжка, 160 ст. друку, написана як збірка лекцій автора протягом року в Вінніпегу, під час великої економ. кризи 1930 р. і пізніших років. Ці лекції переклав англійською мовою в парламенті Канади депутат М. Лучкович, на правах рукопису, для політичних провідників.

Але М. І. Мандрика вважає за своє головне покликання і свій головний вклад до скарбниці української культури — свою *поетичну* творчість. Він почав писати поезії понад 70 років тому. Перша збірка (двох авторів) була видана 1907 р. До неї увійшли лише "благонадійні" вірші. Більшість його віршів була неблагонадійною з погляду російської влади, під поліційним наглядом якої він був від 1905 р. Більша збірка "Пісні про Анемону" вийшла в Києві 1917 р. Вона розійшлася за місяць. Рецензії на неї писали: Дм. Дорошенко (Жученко), М. Зеров, Ф. Слісаренко та ін. Окремі поезії друкувалися на сторінках журналів. Наступний рік, 1918-й, був останнім роком перебування Мандрика в Києві і взагалі на Україні.

Настала перерва на 7 років. Лишень у Празі він мав змогу давати регулярно до друку свої поезії (журнал "Нова Україна"). Однак "втрачений" час не був зовсім втраченим, бо писати Мандрика не переставав. Він надолужив друкування вже в Канаді. Тут 1941 р. вийшла його збірка "Мій сад", а пізніше 5 більших томів: "Золота осінь", "Радість", "Симфонія віків", "Сонцецвіт", "Вино життя", а окремо вийшли поеми: "Канада", "Мазепа", "Україна", "Мандрівник", "Вік Петлюри" та інші. Проф. К. Андрусишин так висловлюється про творчість Мандрика в своїй рецензії на "Симфонію віків": "М. І. Мандрика є одним з провідних українських поетів сучасності. Треба надіятися, що значна частина його літературної творчості буде перекладена на англійську мову, щоб його ідеї та ідеали знайшли найбільше поширення. Бо він заслуговує на студії та пильну увагу всіх тих, хто, хоч і є меншістю, все ще віддає перевагу духові над матерією." ("Новий Шлях", ч. 8, 1962; англ. мовою "Свобода", "Фрі Пресс"). Ще більше підносять проф. Андрусишин творчість його в рецензії на "Сонцецвіт", англійською мовою, в часописі "Свобода" (ч. 149, 1965).

М. І. МАНДРИКА

ПРОРОЦТВО

Пролог

Земля — кладовище імперій,
Що вимерли, як динозаврів рід.
Не знаєм ми усіх містерій
Про людства довгий історичний хід.
Та знаємо:
Імперій розпад неминучий.
На їх кістках, як квіти на весні,
Народи йдуть в своє будуче,
У дні нові, дні кращі і ясні.

I.

Усі Чингізи, Ксеркси, Тамерлани,
Всі Александри — переможці війн
Змішалися з земними порохами,
А їх імперії зітліли в гній.

II.

Закон життя природний і незмінний.
Ніхто не міг його перемогти —
Ні цар Петро, ні Бонапарт побідний,
Ні Цезар, ні Шарльмань напів-святий.

III.

Британія була зразком імперій —
Величний твір залізних поколінь.
Іде й вона уже в Нірвани двері.
Історія вже пише їй Амінь.

IV.

Гряде й до тебе грізна Немезіда,
Розбійної Москви пекельний твір —
Від меж Суомі і до гір Колхіди
Поляже трупом людоджерний звір.
Крізь лапи мертві й пазурі криваві,
Від гір Карпат до Ханки берегів,
Зійдуть життя зелені свіжі трави
Для всіх народів звільнених країв.

Епілог

І серед них — найкраща і єдина
Буде сіяти сонцем Україна.

4. IV. 73.

Примітки: Суомі — Фінляндія, Колхіда — Грузія, Ханка — озеро на кордоні Китаю і Зеленого Клину коло Владивостока.

У ділянці наукової діяльності М. І. Мандрика провів уже 18 років у складі Української Вільної Академії Наук в Канаді, відновивши цим перервану свою співпрацю, безпосередню участь в українському організованому науковому світі після розриву із Всеукраїнською Академією Наук у 1925 р. (співпрацю через кореспонденцію). До 1955 р. М. І. ухилився від вступу до УВАН, придивляючися до початків її праці і ставлячись до неї з певним застереженням. Але

коли після смерти першого президента УВАН проф. Д. І. Дорошенка президентом став проф. Л. Т. Білецький, то переговори про вступлення Микити Івановича до УВАН кінчилися позитивно, хоч це сталося (принципова згода М. І. вступити до УВАН) незадовго до смерті проф. Л. Білецького. У лютому 1955 р. проф. Л. Білецький помер, а в квітні того ж року М. І. Мандрика став членом Академії і її президії, а через два роки — віце-президентом її. На цьому посту він пробув до 1970 р., коли його обрали президентом УВАН.

Ця довга праця в УВАН привела його до твердого рішення покінчити із замкнутим колом малої кількості членів УВАН і поставити її на ширшу основу, щоб тим забезпечити їй жвавішу наукову діяльність через залучення молодших і молодих українських науковців, як це пощастило зробити д-рові М. Мандриці в Осередку української культури й освіти, де він був багато років президентом. За старим статутом Академії, що скорочено називається УВАН, і за консервативним наставленням попереднього її президента, кількість її дійсних членів (керівний склад) було дуже обмежене — "апостольським числом" 12. З того числа сім членів мешкали далеко від Вінніпегу, а лише 5 творили діяльну колегію. Праця не могла розвиватися, а репутація УВАН занепадала. Ставши президентом, М. І. Мандрика поставив на порядок денний зміну старого статуту, омолодження членства й активізацію керівного центру УВАН. Не легко було це здійснити, але при дружній допомозі президентових однодумців і зацікавленого поважного громадянства, реформи були зроблені. Два останні роки президентства д-ра Мандрики, цебто 1971 і 1972, були присвячені підготові до цієї реформи. У березні 1972 р. новий статут був схвалений на загальних зборах УВАН, а вслід за тим і в уряді легалізований. На підставі нового статуту кількість дійсних членів Академії поширено з 12 до 36, наукова праця в УВАН поділена на три відділи: гуманістичний, природничих і точних (фізико-математичних) наук та суспільних наук. Кваліфікаційний рівень піднесено й усталено. На день, коли формально закінчився термін президії УВАН під головуванням д-ра М. І. Мандрики, а саме 4 лютого 1973 р., до складу дійсних членів Академії входило вже 14 активних професорів університетів, 6 колишніх професорів, а решта членів — заслужені діячі з вищою університетською освітою, мистці, письменники; члени кореспонденти й співробітники — це переважно молодші, науковці-початківці. Коли на загальних зборах Академії 4-го лютого 1973 р. була обрана нова президія Академії (президентом проф. М. З. Тарнавецький, першим віце-президентом проф. Остап Гавалешка, генеральним секретарем д-р Ірина Любинська, членами проф. Я. Барвінський, д-р Б. Білаш, а з попереднього складу перебрані інж. А. Качор, Я. Рудницький та д-р М. Марунчак), то д-р М. І. Мандрика, якому йшов уже 87-й рік, з радістю заявив: "Тепер я можу вже спокійно сказати, за євангельським прикла-

МАНІТОБСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Від 2-го до 4-го травня ц.р. у Вінніпегу відбулася конференція вчителів української мови з державних шкіл Манітоби. Участь у цій конференції брали як викладачі середніх шкіл, так і вищих. Основним завданням цієї конференції було познайомити молодих учителів (вони становили більшість учасників конференції) з найновішими методами навчання мови, а поряд з тим була мова про те, як краще підготуватися до навчання української мови в провінції — насамперед у більших осередках поселення українців. Окрему увагу приділено на конференції вивченню української літератури і багатого українського фолкльору, включно з тим, який твориться в Канаді. Програма конференції була поділена на окремі сесії, якими по черзі керували д-р Б. Білаш та п. М. Андрусак. Відкрив конференцію вступною промовою інспектор державних шкіл М. Іванчук.

Крім доповідей про методи навчання мови, найважливішою була доповідь-лекція д-ра М. І. Мандрики на тему: "Українсько-канадська література". Великий інтерес викликала на конференції лекція проф. Д. Глинки, який дав багато корисних порад, як користуватися наочними приладами та висвітлювати фільми, діапозитиви тощо, навчаючи української мови та знайомлячи учнів з українською культурою.

Приємно було почути з інформативних виступах учителів, що рівень навчання української мови дедалі підноситься, а ставлення учнів до вивчення української мови стало вже значно кращим.

Під час цієї сесії відбувся й спеціальний дводенний музичний семінар, яким керував відомий музиколог д-р Павло Маценко, професор Колегії св. Андрія.

З таких поважних заходів можна сподіватися добрих наслідків у навчанні української мови в Канаді взагалі. Ми закликали й закликаємо всю нашу пресу заохочувати до цього найважливішого і шляхетного діла всіх, кого тільки можна, а ініціаторам та ентузіястам висловлювати заслужену подяку за їхні зусилля.

дом: "Нині відпускаєши мене з миром" — і побажав новій президії найкращих успіхів, а Академії плідної праці і щасливої дороги в майбутнє.

**

І тепер, коли пишемо цей нарис, Микита Іванович цікавиться суспільною проблематикою так само і жваво, як це й було досі. Він активний член Президії УВАН і дирекції Осередку української культури й освіти. Час від часу, з'являється і його муза на сторінках нашої преси, і літературні статті чи рецензії. Найінтенсивніше М. І. працює над своїми спогадами, з яких напевно дещо ввійде до Монографії про д-ра М. І. Мандрику, над якою працюють його приятелі та на яку цей небуденний талант давно заслужив.

СОНЦЕЦВІТ

1

Всю ніч дрімала мокра мряка
Над озером у сірій опанчі,
Лише маяк у дзвін бив, неборака,
Надію світлом кидав уночі...

Під ранок небо зашаріло, —
Пожежею палали небеса.
А згодом злегка засиніло
І в травах пишно блиснула роса...

2

Чудовий світ!...
У саяві сонця зник туман —
І на екран — блакитний лан,
Мов хризоліт,
Широкий до безмежжя
Прибув у пишній владі світла —
В простори побережжя...
І ласка сонця — тож привітна
Й наш сонцецвіт —
Чудовий світ!...

3

На б́ерезі пісок... Піщані дюни,
Мов золотом горять в небеснім саяві,
А вітерець ранковий строїть струни —
Тоді молюсь без слів... Слова тут зайві!

В повітрі в'ються прудкокрилі меві
І сонну тишу будять дружним хором...
Яка краса в мелодіях життєвих
Для розуму й душі, — як творчим зором

Моя душа хвилюється до болю
І мерехтять в огні думки потужні, —
А срібна піна раннього прибою
Мережить берег, хлюпаючи дружно!...

Це Храм! Я в нім із Богом розмовляю,
Як ті старі в історії пророки.
Казковий сонцецвіт я подивляю
І пишну велич його тихих кроків...

4

В прозорій славі, сонцем злитій, —
Випишує орбіти вільний птах
Найменшим рухом крил...
Летить, як мить, —
Бо чайка створена летіти,
Не марнувати зайво сил
Над плесом вод, вітрами збитім...

Сильна природа в дивних чарах,
Як в нерозгаданих законах — міт
Для вищих творчих мрій...
Шугай!... Шукай!...
Призначення й мета для тебе
В твоїх руках, — лиш тільки смій —
Для поступу життя й науки!...

Лечу в незміряні простори,
Бо хочу бути, щоб збагнути світ
Й глибокий зміст життя...
І жить... Творить!...
Щоб бути вільним й не забути,
Що я приречене дитя
Свого народу в сонцецвіті!...

5

Як тільки в небо задивлюся
Підчас ранкової пори, —
В душі Всевишньому молюся,
Піднявши очі догори.

А в хмарах сонце чародіє
Красою творчості віків...
Мов правда, величчю радіє
Минулим подвигом батьків...

Якби то так і нам сьогодні
Любити край і свій народ,
Творити дії благородні
Без злоби, заздрости й незгод.

Щоб жить з посвятою в природі
Щасливо, радісно й в хвалі
Великих творчих сил і добрий
Зоставить карб свій на землі.

1973

ВЕЛИКА МАНІФЕСТАЦІЯ В 40-І РОКОВИНИ
ШТУЧНОГО ГОЛОДУ НА УКРАЇНІ

Вашінгтон. — 26-го травня ц.р. тут відбулася масова українська маніфестація навколо пам'ятника Т. Г. Шевченкові на відзначення великої трагедії в історії українського народу — сталінського штучного голоду 1933-го року, в наслідок якого загинуло і не народилося не менше семи мільйонів українців.

Виступаючи на цій маніфестації, сенатор Павло Юзик із Канади сказав:

"Завданням цієї маніфестації є привернути увагу американських громадян на нелюдські методи, що їх стосував Сталін і Комуністична партія Советського Союзу з метою встановити комуністичне суспільство під володінням Росії. Хай це відзначування річниці страшного голоду в Україні буде сумною, але водночас і поважною пригадкою про те, що комунізм заперечує і руйнує людські цінності, демократію і свободу, встановлюючи брутальну диктатуру і тоталітарний режим з кінцевою метою захопити владу над світом. Американським громадянам треба нагадати також про те, що сучасні московські правителі продовжують політику геноциду і колоніалізму в Україні з допомогою насильної русифікації, переслідувань, арештувань, заслань і приміщування у закладах для божевільних інтелектуалістів, які обороняють права людини, руйнування українських церков та переслідування їхніх релігійних провідників".

ІЗ КНИГИ "МУДРОЩІ МАНДРІВ"

С О Н

*Сьогодні зникає нація,
А світ очманів на футболі.
Микола Холодний*

Мені приснився неймовірний сон.
Я брів полями сивого Славути.
Дніпровий син, Славутич молодий,
З доріг далеких повернувшись радо
На землю предків, прадідів, батьків.
Шалена радість коливала груди,
Росло веселкою круте чоло,
Коли я, ставши на майдан Богданів,
Перехрестився на Софіїн храм.
Стояв я довго, згадуючи мандри,
Буддійські храми, осяйний Банкок
І красnobрамний шінтуїзм Кіото,
І — наче спів — Лутфаллову мечеть,
І бурі капища жаркої Яви,
І боговитий австралійський чад,
І каліпуджі вогкої Калькутти,
І давніх коптів різьблені хрести.
Надхненне диво князя Ярослава
Мене вітало в дзвоні молитов —
Свого герольда, Січі правдоносця,
Що спрагло звідав п'ять материків...
Мені здавалось, Григорович-Барський,
Немов онука, обіймав мене;
І посміхався приязно-суворий,
На костур спершися, Сковорода.
Раптово з хорів я почув, — Бортнянський
Прославу Ярові дзвенів, гримів.
І сам Тарас, крокуючи на Київ,
Жадав послухати синовній звіт.
Мовляв, чужого скільки навчився,
Свого на скільки в світі відцуравсь...
І в цю величну, тріумфальну пору,
У цей щасливий, неповторний час
Якась юрба пройшла переді мною,
Московським ревом оглушивши дзвін.
Немов прозрівши, я навкіль побачив
Своїх краян... із говором чужим.
Вони спішили на спортову площу,
Палкі й гучні "болільники" м'яча.
І хитро-мрійно з кожної петлиці
Лобатий вождь — із кожного значка —
Дивився, наче глузував спроквола
З покірних тьмі, обдурених хохлів.
І в мить коротку — не змигнути оком! —
Увесь майдан перетворився як стій
В спортову площу імени Хрущова
(Чи пак Брежньова — суть не в іменах,
А в самій суті!). Станув на воротах
Бульдоголиций Колька Шеремет,
Хамота виринув правофланговим,
Лівofланговим — Ванька Чорнодід.
Що всім єством за другу рідну мову
Аж розпинався — й першу геть забув;
Став центром нападу воскреслий Кравцев —

І вгору жухнув темношкірий м'яч!
Та що за диво? Не м'яча метнули —
Моя безкровна, стята голова
Від ніг до ніг — ударена — літала.
Горлав Хамота: "З-попід споду бий!"
Кричав і Кравцев: "Падбівай насками!!"
А Шеремет підкидував: "Лови-и-и!!!"
Пекельна гра тривала безугавно,
І падав м'яч — безкровна голова, —
Кружляв і гупав об майдан Богданів,
Що аж хропів бронзовотілий кінь,
Гривань Хмельницького... "Дурний Богдане,
Дивись очима, пильно придивляйся!" —
Корив Тарас. Мазепа клекотав,
І вів кінноту Отаман Петлюра,
Полкам козацьким даючи наказ:
"Рятуйте м'яч!" І я прокинувся...
Погнав по тілу крижаний мороз,
Промчало полум'я... І я окликнув:
— Рятуйте голови! Нехай мозки
Ненатлим смерчем продуває вітер!
Хай палить серце збурений борвій!
Нехай Микол Холодних остоорога
Холодним Яром топить кригу душ!

1970 р.

Зоя КОГУТ

ЖІНКАМ

Нас називали перлами зі Сходу,
Квітами Півдня, Заходу хребтом.
За наші ласки і нашу вроду
Велися війни списом і хрестом.
Для нас писались арії й сонати,
Присвячувались книги й кораблі.
Кохали нас святі і супостати,
Зрікались королівства королі...
Ми на своїх слабих плечах жіночих
Носили долю людства — й гріх мужів...
Ми пелюшки міняли серед ночі
Для будучих пророків і вождів
І терпеливо слухали віками
Їх мудрощі... Від руху наших вій
Діди — ставали раптом юнаками,
Втопивши розум в ложці буйних мрій...
Ідейні — забували про ідеї,
Губили мудрість сиві мудреці.
Жіночістю наповнили музеї
Найліпші, нами збуджені, мистці...
Чого ж нам треба ще? Влади якої?
Яких ще титулів і прав яких?
Лишім мужам всі функції героїв
І ролю переможців світових,
І почуття — сильніших розумово...
У нас є ж сила — певність вікова,
Що досить було Євиного слова,
Щоб захиталась перша установа
І звихнулась перша мудра голова...

Австралія

ЯК МИ КРИТИКУЄМО?

(Про деякі спроби критичного перегляду посмертних публікацій творів Винниченка)

(Закінчення. Див. початок у попередньому числі)

Отак повівся з "контроверсійним Винниченком" В. Давиденко. У другій статті "Останній роман Винниченка" В. Давиденко дав свою оцінку першій публікації з недрукованої спадщини письменника — роману "Слово за тобою, Сталіне!". Треба сказати, що ця стаття написана в лагіднішому тоні й має позначки об'єктивного наставлення. Критик відважується сказати, що йде мова про твір "колись найпопулярнішого в Україні письменника", що й у цьому останньому, написаному на схилі віку, романі автор "рясно приоздоблює... текст свіжими образами, веде розповідь невимушено, динамічно, уміє зацікавити читача фабулою й окремими фрагментами", що "жіночі персонажі в цьому романі, як і в більшості творів Винниченка, викликають у читача симпатію", що "письменницькою інтуїцією Винниченка зумів... схопити і в мистецькій формі змалювати атмосферу загального страху, що панувала в СРСР, а зокрема на Україні в часах Сталіна, представити систему донощництва, що пронизує всі клітини суспільного організму, включно з родиною, в якій син доносить на батька, а батько на сина". Правда, критикові не вдалося глибше збагнути філософсько-соціальні проблеми, що їх поставив в основу свого роману Винниченко. Ні найбільш тривожна проблема сучасного світу — війни і миру, ні мариво смертельного безвихіддя із перманентних світових конфліктів, ні ідея колектократії, чи за найновішим визначенням — конвергенції, як шукання виходу із цієї межової ситуації, ні глибоко схоплена соціальна анатомія сучасного радянського суспільства з його кричущим станом чи клясовим розмежуванням, ні тонко вирізьблена психологічна особливості людини тоталітарного світу, ні своєрідна постава національної проблеми, ні нарешті місце цього роману в світовій літературі, на що вникливо звернув увагу інший критик (Ігор Качуровський. Про "новий" роман В. Винниченка. ("Український голос", Вінніпег, 27 вересня 1972), — ні одна з цих, кажу, кардинальних проблем, які лежать в основі сюжету роману "Слово за тобою, Сталіне!", не привернула належної уваги критика. Але ми за це не маємо до нього претензії. Він написав те, що міг написати, схопив те, що дійшло до його свідомості. Але в статті є, на нашу думку, кілька хибних тверджень, а ще більше, через хапливість і неувагу, прикрих помилок, на які варто тут указати. В. Давиденко, наприклад, твердить:

"Центральні постаті роману — родина Іваненків, колишніх есерів, на тлі 1936-38 років видається нереальною."²⁾

Неуважно читав критик роман. Події в родині відбуваються не на тлі 1936-38 років, а на тлі життя СРСР після другої світової війни — 1948-1950 років. На тлі нового, вже післявоєнного терору. Події сталінського терору 1934-39 просякнуті в романі тільки в жахливих спогадах дієвих осіб старшого покоління. І ще нижче Давиденко пише: "Така комбінація з священиком, політв'язнем і чекістом у часах сталінського терору була виключена". Чи була така комбінація виключена в добу сталінського терору 1934-39 років, про це не будемо говорити. Бо ті роки, як ми вже ствердили, існують в романі тільки як епізодичні спогади. Але що така комбінація була не тільки можлива, а й реальна в повоєнну добу, коли Сталін відновив всеросійський патріархат і спрямував його до світової пропагандивної і розвідної акції, це абсолютно ясно. І Винниченків комбінований образ своєю багатоплановістю тільки підкреслює мистецьку вникливість автора.

Бере В. Давиденко під сумнів і макабричний епізод "обробки" в "міліції" підлітка Івасика Іваненка на донощика. До речі, слово "міліція" критик сприймає і трактує дослівно, в той час, як це слово в загальному контексті роману грає функцію очудненого образу. Це звичайний мистецький засіб посилити враження "переверненням" значення. Бере під сумнів В. Давиденко і той момент, коли після екзекуції, примусивши Івасика стати донощиком, йому забороняють будь-кому розповідати про те, що з ним було. — "Невже ж за таких дурнів мав автор чекістів?" — вигукує повчально критик. На це лише можна сказати: поминувши право автора на гіперболу, сумніватися в такій "дурості" чекістів може лише той, хто мав щастя не потрапити на конвеєр тієї "установи". Всі, кого в тій чи іншій мірі перемелювали триби тієї диявольської машини, знають, що поданий у романі епізод з Івасиком не є навіть вигадкою.

Але найприкріше в цій статті — це якась незрозуміла, ба навіть недозволена неухильність автора. Він безцеремонно плутає імена, ситуації, епізоди. Для нього раптом в'язень Марко стає Євгеном, Івасик — перетворюється на Сергійка і

²⁾ Читачів просимо вибачити. Цей неfortunний спосіб узгодження належить не нам, а оборонцезі чистоти "літературних норм" п. В. Давиденкові; так само йому належить не зовсім підперте мовними нормами написання "контроверсійний", замість прийнятого "контроверсійний".

розповідає він свою історію в "міліції" не батькові, як це діється в романі, а якомусь вигаданому критиком "дядькові" і т. д. І все ж таки, скажемо на закінчення, не дивлячись на всі ці недоліки, стаття ця була ще можлива. З неї хоч дрібку правдивої інформації читач міг мати.

Але цього не можна вже зовсім сказати про третю статтю В. Давиденка — "Найгірший роман Винниченка". Загально від цієї статті враження таке, що хтось грізний накричав на автора³⁾ за його ліберальне ставлення до Винниченка в попередній статті, і він вирішив "виправитись". Зачіпкою для цього йому послужила нова публікація проф. Яром Славутичем в альманасі "Північне сійво" ч. 5 першої частини найдавніше написаного, але й досі не опублікованого роману В. Винниченка "Покладли золота". Придивімося ближче до цієї, ми сказали б, перефразовуючи критика, "найгіршої статті" В. Давиденка.

Насамперед дещо про принципи. Коли перед нами архівна публікація давно написаного твору й давно померлого письменника, то це значить, що і письменник, і його твір (який би він не був) — це вже наша історія. Тут ані обурення, ані заперечення, ані порада щось змінити — недоречні. Бо ані редактор, ані видавець, ані сам критик уже не можуть, бо не мають права, твір поправити на краще. Твір, як документ, уже залишиться для нашої історії таким, як він є.

Щоб оцінити мистецький твір, а особливо, щоб судити його, треба конче прочитати уважно весь твір. Давати оцінку, а ще гірше — авторитетний присуд на підставі поверхового перегляду і частинного знання твору, це — лагідно кажучи — "відважно". Саме таку "відвагу" виявив пан В. Давиденко в статті, про яку в нас іде мова. Прочитавши тільки першу (і то меншу!) частину роману, не знаючи цілої фабули, не знаючи, до яких ідейно-суспільних та моральних висновків приведе читачів діалектика життя і дії героїв роману — критик на підставі кількох довільно висмикнутих цитат робить прокурорський висновок: "Найгірший роман Винниченка". Логіка така: ніби всі дотеперішні романи були погані, а цей — найгірший.

Рукописні матеріали В. Винниченка, звичайно, потребують фахової мовно-літературної редакції. І це, ми думаємо, добре розуміє редактор тексту "Покладли золота" Яр Славутич, автор кількох підручників з мови та літератури для шкіл. Але через якісь, нам ближче невідомі причини (а їх у наших умовах часом є дуже багато), проф. Ярові Славутичеві не вдалося зробити належну технічну коректуру тексту. Тож нічого надзвичайного не було б у тому, щоб читач чи фаховий критик дружньо вказав на ті чи інші коректорські мовно-літературні недогляди. Це було б доречно і корисно для дальшого опрацювання архівних матеріалів узагалі. Але критика це, мабуть, цікавило мало. Вказавши на пару коректорських недоглядів, він переходить до мовно-стилістичних

засобів роману. А це вже справа не редактора, а автора. Він, мовляв, "мовно-літературними нормами нехтує чи й взагалі їх не знає". І для прикладу наводить кілька довільних і на свій лад цитованих уривків. Пригляньмося до деяких із них.

"Дно каналу мокро блищить фарбами (?) ліхтарів..." Погане, мовляв, речення, недоречно вжито слово "фарбами". На це й поставлено після цього слова великий знак "?". Вже цей перший приклад насторожує читача, що знає текст роману і взагалі розуміється на літературі. Чому це не можна вжити в такому сенсі слово "фарба"? Таж у тому самому розумінні ми його зустрічаємо як у класиків наших — Лесі Українки, М. Коцюбинського, І. Франка, І. Нечуя-Левицького, так і в багатьох навіть сучасних наших письменників (В. Сосюра, М. Трублаїні та інші)! Це мусів би знати критик. А щодо цитованого речення в цілому, то це просто довільно вирвані з тексту слова, які нічого не говорять. Справжнє звучання цих слів у тексті таке: герой роману сидить у каварні й дивиться у вікно на паризьку вулицю, де переїть дощ з вітром.

"Вітер дугою напинає патьоки дощу; і здається, хтось тягне великого волока каналом вулиці. Людська риба прожогом тікає по закутках або, нап'явши над собою круглі чорні бульби, безладно, безпотрібно совгається то в один бік, то в другий. Дно каналу, мокро блищить вогнями й фарбами ліхтарів і реклам".

Поминаючи те, що це прегарний, талановито схоплений, чисто винниченківський, свіжий і динамічний образ-пейзаж, читач бачить, що цитована критиком фраза не відповідає оригіналові. Що вона не тільки довільно вихоплена з тексту і тим знекровлена, але й зфальшована. Підкреслені нами слова, що грають дуже істотну мистецьку роль в реченні, критик *викинув* без будь-якої вказівки на таку операцію.

Але підемо далі. "Незнанням мови" або "нехтуванням літературних норм" критик вважає ще такі речення чи вислови: "Він дрібненько підбігає до ліжка", "беззвучно котяться сльози", "Вслизує Фінкель", "Гунявий пришиблено підводиться" і ще кілька подібних зворотів. Чому ці (здебільшого влучні, метафоричні) звороти мають свідчити про "нехтування літературними нормами",

³⁾ Наше припущення стало ймовірним, коли оце ми щойно прочитали в нужденному цикло-стилевому журнальчику, під претенсійною назвою "Клич нації", статтю якогось Юрія Ратича "Кому і для чого потрібна апологія Винниченка та його "творчості", де дійсно на Давиденка сильно нагримано за його ухил від генеральної лінії партії. Хоч стаття Ю. Ратича — це лиш маячіння, виповнене злобою, провокативними натяками і нашіптуванням, проте орган, у якому вона друкована, репрезентує, здається, ортодоксальну лінію бандерівського націоналізму. А це має свою вимову.

це вже секрет критика. Але читач мусить знати, що ці цитати вихоплені з тексту не тільки механічно, без урахування їх сенсу і контексту, але й подано їх недбало і зфальшовано. Якби читач хотів звірити ці цитати з оригіналом, то кількох він не зможе знайти в друкованому тексті, бо на вказаних сторінках цих зворотів нема. Критик безбожно плутає сторінки. Кілька поданих цитат зфальшовано в той спосіб, що, як ми вже вказували, критик викидає з них слова або й ціле речення і ніде про це не вказує. Наприклад, автор цитує "...заважати комусь проходити" і вказує стор. 61. На цій сторінці таких слів нема. Їх критик довільно зфабрикував з такого речення: "він (один з героїв роману — Г. К.) делікатно відходить до стіни, щоб не заважати іншим проходити на сходи". Або ще: "...женитися на дівчатах" подано так, ніби це точна цитата. А насправді після "на" випущено безцеремонно слово "кафешантаних". Зате після "на" стоїть застережливий знак ". Мовляв, неправильний зворот. Чому? Аджеж українська мова знає рівнобіжно дві форми: женитися з ким і (рідше) на кому.

Але не будемо більше зупинятися на цих "винаходах" критика. Скажемо тільки, що в поданих ним цитатах де-не-де можна зауважити коректорські недогляди, але це аж ніяк не свідчить про нехтування автором роману мовно-літературних норм.

Перейдемо тепер до головного, до критики змісту роману.

Вульгарно-соціологічна метода в аналізі літературного твору, яка завжди давала найбільше простору для поверхових публіцистичних філіпик, не дозволила нашому критикові вглибитись і зрозуміти роман "Поклади золота". Він поверхово пробігся по сторінках першої опублікованої частини і вважав, що цього досить, щоб зробити присуд: роман "поганий", "недороблений". "Жодної ідеї в творі не заложено". Тогочасну українську еміграцію компромітує. "Прославляє чекістів". "Насичений жовчю та ненавистю до інакшомислячих" і т. д. Вже навіть з переліку цих кількох негативів роману видно, що щось тут з логікою визначень та оцінок не в порядку. Якщо дійсно роман має всі оці негативи, то хіба ж це не ідея? Погана, не прийнятна для нас, ворожа, але ідея! То як же можна твердити, що "жодної ідеї в творі не заложено"? Адже ж читач навіть з тих хаотичних і побіжних зауважень критика довідується, що в романі йде мова про якісь поклади золота, про викрадені пляни, розташування і добування цих покладів, про широку акцію розшуків цих злодіїв по цілій Європі, що в цю акцію втягнуто не тільки певне коло емігрантів, які завжди готові погріти руки в тих чи інших авантурних підприємствах, але й деяких впливових членів французького парламенту, французьку поліцію і закордонну більшовицьку розвідку. З цього виходить, що це широке, багатоплянове романічне полотно. Тож неймовірно, щоб такий старий і досвідчений автор у таку велику будову не вклав жодної ідеї.

Але залишімо це все на боці. Про ідею роману

Європейська президія СКВУ запропонувала пленумові секретаріату СКВУ нову систему фінансування праці Секретаріату шляхом громадського фонду СКВУ. Творення цього фонду має відбуватися на базі якнайширшої участі українського громадянства — через купівлю **гривень**, які мають бути щорічним оподаткуванням кожного українця на громадські потреби нашої найвищої громадської установи — Світового конгресу вільних українців.

Кожний українець повинен придбати кожнорічно принаймні одну **гривню** валютою країни свого поселення. Поширення гривень на мільйонову українську еміграцію може дати в розпорядження СКВУ поважні суми, з яких частина пішла б на покриття адміністративних видатків, а головна сума творила б тривкий громадський фонд СКВУ, з відсотків якого можна буде фінансувати такі важливі справи, як оборона прав людини в Україні, розвиток української культури, розбудова українського шкільництва, виховання української молоді, важливі видання, зовнішня інформація й багато інших важливих ділянок організованого життя української діаспори.

У цьому, 1973, році Світовий конгрес вільних українців має важливі позабюджетові завдання: ефективніша оборона українських культурних діячів на рідних землях, належна інформація в чужому світі, поповнення виховних і вчительських кадрів, відповідна інформація для України, забезпечення нашої дітвори найкращими ілюстрованими журналами та іншими виданнями.

поговоримо тоді, коли він вийде повністю з друку. Наших читачів ми не вважаємо лише потакайлами критиків, що вірять їм на слово. Ми хочемо, щоб читачі самі прочитали книжку і вже тоді вирішували, хто з критиків має рацію, а хто ні. Тут ми зупинимось тільки на двох основних закидах пана Давиденка, а саме: 1) що в цьому романі Винниченко оплюгавлює українську еміграцію, і 2) що прославляє чекістів.

Кожний хоч трошки критично думачий читач, довідавшись про таке обвинувачення, неминує поставити питання: якщо в цьому є хоч дрібка правди, то чому так сталося, що цей роман пролежав недрукованим 45 років? Чому ті, кому так залежить на прославленні чекістів і паплюженні еміграції, не вхопили його і не видали відразу? Може вони не знали про його існування? Щоб відповідь була ясніша, треба бодай коротенько зупинитися на літературній історії цього роману. Роман "Поклади золота" був написаний 1926-27 рр. Це саме ті роки, коли українські радянські видавництва в Харкові — "Рух" і "Книгоспілка" — скориставшись з відомої відлиги 20-х років, домоглися права й почали видавати повну збірку творів В. Винниченка. Винниченко планував і цей новий роман, слідом за "Соняшною машиною", опублікувати в цих видавництвах.

Ідея роману в задумі автора постала в березні 1926 року. Почав писати у травні 1926, а закінчив у тій редакції, що дійшла до нас, у жовтні 1927 року. Правдоподібно в січні 1928 року "Поклади золота" В. Винниченко одіслав до в-ва "Рух". Записи у "Щоденнику" від 30 вересня 1929 року вже свідчать, що в-во "Рух" роман відкинуло і машинопис повернуло авторові. Чому так сталося? Що не сподобалося тим наглядачам за літературою, що дають дозвіл на друк твору? На це дає нам відповідь офіційна рецензія, що її в-во "Рух" прислало разом з поверненням машинописом і яка збереглася в архіві письменника. Рецензент з обуренням пише:

"Висвітлення цього питання (діяльності чекістів за кордоном — Г. К.) абсолютно нічим не різнився від того, що пише про нас жовта буржуазна преса"... "Така подача матеріалу є не що інше, ...як наклеп на систему роботи органів ДПУ і в цілому цілої влади". І трохи далі, подавши соковиту своєю вбивчою гостротою цитату, в якій Винниченко малює психологічний образ "шефа соціалістичної жандармерії" за кордоном, тобто головного чекіста, рецензент висновує: "Цього досить, щоб одразу зрозуміти, що Винниченко подає комуніста як тип цілком морально розкладеної, що загубила свої колишні принципи і партійну чистоту, людини". До цього рецензент подає ще з роману таку цитату, яка характеризує комуністичну партію, що доскочила влади:

"...колишні аскети та схимники повдягалися в шовки та оксамити, розіп'яли на олтарі цієї Астарті Революцію і, одрізаючи шматками тіло її, торгують нею на всіх торжищах. Колишні мученики за віру позлазили з хрестів своїх, повдягалися в цяцьки влади, розкошів, насилля, лицемірства... і відгодовані, гладкі, брутальні, ліниво, недбало урядовими голосами повторюють старі псалми".

Прочитавши це місце з роману, рецензент резонно стверджує:

"Тут картається ціла система нашого життя, весь ідейний зміст наших провідних думок". (Підкр. моє — Г. К.). І з цього він робить такий загальний висновок: "Про чекістів автор говорить у романі як про розбещених садистів і тим у нього вичерпується вся характеристика їх, вся суть їхньої роботи".

Отаке, виявляється, "прославлення чекістів". А як же є з оплюгавлення української еміграції? Про це більшовицький рецензент пише так:

"Поряд з такою характеристикою типів комуністів і взагалі радянських робітників, Винниченко подає цілу низку портретів білоемігрантів". Але тут "хоч подані Винниченком типи щодо своєї "соціальної професії" являють собою дно еміграції,... та змальовані вони як люди повнокровні, людяні, і хоч своєрідно, але моральні"... "Словом, типи ці своєю людяністю і душевною м'якістю та щирістю просто таки викликають симпатію і співчуття читача".

З усіх цих своїх міркувань рецензент робить загальний висновок: "Наша радянська суспіль-

ність, трудящі маси нашої країни, що від них іде соціальне замовлення на літературу, таких "Покладів золота" не приймуть".

Отже, як бачимо, у світлі цієї давньої оцінки "Покладів золота" комуністичним рецензентом, твердження Давиденка про плюгавлення української еміграції і прославлення чекістів — це, лагідно кажучи, непорозуміння. Пан Давиденко, звичайно, своє твердження спирає на цитати з тої частини роману, яку він прочитав. Але ми вже бачили методу цитування пана Давиденка. Нею можна доводити що завгодно. Поза тим цитати, які подає Давиденко, часто в сюжетній канві роману виконують зовсім іншу функцію, ніж їм приписує Давиденко. Візьмемо тільки один приклад. Давиденко заповідливо цитує те місце з роману, де двоє голодних емігрантів, красуня Леся і мрійний авантюрист Мик, втягнених в аферу полювання на "чекіста" Гунявого, що нібито вкрав документи на "поклади золота", приходять до драстичного рішення: "Знаєш що, Леско, — каже Мик, — давай зараз пошлемо йому гарний букет білих троянд! Га? Білих, чистих, невинних!" І своє рішення вони виконують. Для Давиденка це обурливий факт. Де ж пак, чекістові — білих, чистих, невинних троянд! Бож він не знає дальшої функції цих "білих троянд". Він не знає, що Гунявий насправді не чекіст, а відомий артист українського драматичного театру Нестеренко, що його дружину вбили, згвалтувавши, чекісти, а дітей запроторили в невідоме. Що Нестеренко, в справедливій помсті своїй, убив чекіста-гвалтівника, втік за кордон і тут розшукує одного пройдисвіта, що знає, де його діти, і за це взяв у нього великі гроші, але зник і тайни не розкрив. А леж у першій частині роману про це ще нічого невідомо. А пан Давиденко дуже поспішав з засудженням.

І ще не можна не розуміти того, що герої роману "Поклади золота" Мик (Микола Терниченко), Леся та їх парадоксальні філософські монологи та дискусії — це не просто собі герої з традиційної соціально-побутової повісті з дидактичним наставленням. Ні, це, коли хочете, спроба завершення давніх Винниченкових філософсько-психологічних студій над бунтівливим поколінням "між двох революцій". Психологічний комплекс давніх своїх героїв: Мирона і Дарії з "Чесність з собою", Юрія Микульського і Ріни з роману "Божки" чи гордих реформаторів людської натури з довілля "Української хати", що.

ВІДБУВСЯ 1-ИЙ З'ЇЗД УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ КАНАДИ "СЛОВО"

Торонто. — Тут відбувся з великим успіхом 1-ий з'їзд українських письменників Канади, на який прибуло багато гостей із США. Повний звіт про цей з'їзд подамо в наступному числі.

Ред.

за висловом М. Євшана, опинилися "на другому березі", "по той бік добра і зла", яким було "все дозволено", — увесь той характеристичний типаж цього покоління Винниченка переніс в еміграційні умови пореволюційної доби. Ці своєрідні й по-своєму цікаві типи пройшли через вогонь української національно-визвольної боротьби 1917-1920 рр. і опинилися на еміграції. Це не були будівники, не організатори, а фантасти і дон Кіхоти. І вони тут завершували свій шлях стражданням, позою чи криком "одчаєно-веселих конкістадорів", як висловлювався колись Євшан. Звідси в них ота роблено-легка філософія "непочування", отой іронічний тон про "святість", "гріховність", "каяття", "злочини", "убивства", які так ніби не подобаються Давиденкові. Аналітикові й люденознавцеві авторів роману вони були потрібні, щоб зобразити в розв'язці роману їх поспіль *духову смерть*.

"Поклади золота" — це твір зовсім не про еміграцію. Це цікава символіка долі вибраних і своєрідних людей доби двох революцій. Ані останній з могікан передреволюційних реформаторів людини і моралі, — Мик, ані злодій Крук, ні адвокат і крутий Фінкель, ні безпринципний пристосуванець Свистун, що діє там, де більше платять, ні жертва скомплікованих обставин революційної доби — Гунявий-Нестеренко, — ніхто з них еміграції, як екзильної спільноти, не репрезентує. Навіть вороже наставлений і до роману і до еміграції радянський критик угледів тут тільки "дно еміграції", а не еміграцію як цілість. Винниченко в своїй творчій фантазії акцентував увагу тільки на тих типах, подіях і відламах еміграції, що, на його думку, найбільше заслуговували на зображення й осуд. Чи може тема негативного типуажу в еміграції заборонена? Чи може українська еміграція "свята та божа" і не мала серед себе ні злодіїв, ні пройдисвітів, ні повій, ні різних фантастів, що хотіли розбагатіти і багатіли на патріотизмі, як часто іронічно любив казати покійний Є. Маланюк, розбагатіти на організації якогось там "Комітету визволення людства", чи "фабрики для експлуатації великої сили — людської дурости"? Досить прочитати тільки спогади Євгена Онацького "На похилій площі" (історії грошових комбінацій Дідушка, графа Тишкевича чи барона Гротте та деяких місій за кордоном), щоб переконатися, що цього тоді не бракувало. А у Винниченковому "Щоденнику" занотовано силу фактів про урядові фонди в якогось Супруна, у колишнього міністра уряду УНР Перепелиці, про шахрайську аферу якогось Устрика чи ще голоснішу аферу земляка нашого з Дарниці на прізвище, здається, Савицького, в яку замішані були міністри й депутати французького парламенту та різні високопостаз-

лені особи Парижу в 20-і роки. Самого Винниченка його правний дорадник М. Вілінський, в берлінську добу еміграції, пробував втягнути у фантастичну історію розшукування і піднесення затоплених у Білому морі кораблів з різними скарбами. Це все багатющий матеріал для белетристики. І його лише частково використав у своєму романі Винниченко. То чому ж це має бути конче "паплюження еміграції"?

І остання заувага. Як і в попередніх статтях, у цій останній вражає поверховість і неуважність автора. Ми вже вказували як нещиро плутає критик імена дієвих осіб, як ігнорує або плутає сторінки посилання на джерела тощо. Тут ще додамо: твір Винниченка "Конкордизм" він пише як "Конформізм", роман "Заповіт батьків" у його визначенні — п'єса, проф. Яр Славутич для нього те саме, що Я. Славутич чи Яр. Славутич. Редактор роману "Слово за тобою, Сталіне!" — один раз Григорій Костюк, другий — І. Костюк, третій Ю. Костюк. Таке, вибачте, нехлюйство літератора викликає не тільки посмішку, але й недовіря до всіх його розважань. Воно свідчить, що такий літератор не поважає ні праці своєї, ні читачів, і статті свої пише на коліні, покwapно. Але не завадило б критикові пам'ятати німецьку народну приказку, що "поквапність добра тільки для ловлі бліх".

П. С. Наша стаття вже була написана, як у січневому числі "Нових днів", 1973, появилася стаття В. Чапенка "Останній "винниченкізський" роман В. Винниченка". У ній автор влучно й аргументовано розглядає хибну Давиденкову інтерпретацію Винниченкового роману "Поклади золота". Оскільки ця стаття В. Чапенка трактує Давиденкову критику роману "Поклади золота" в трохи іншому аспекті, ніж це робимо ми в останньому розділі нашого огляду, ми дуже радімо нашим читачам, для глибшого пізнання проблеми, ознайомитись із цією статтею В. Чапенка.

ЧУЖОМОВНА ПРЕСА ПРО УЧАСТЬ УСП В КОНГРЕСІ СОЦІАЛІСТИЧНОГО ІНТЕРНА- ЦІОНАЛУ

У квітні ц.р. паризький місячник Est et Oust написав про участь у конгресі Соціалістичного інтернаціоналу й Української соціалістичної партії. Там зазначається окремо, що в своєму звідомленні на конгресі УСП представила становище України під російською окупацією. Місячник Est et Oust читають спеціалісти в багатьох країнах світу.

У газеті The Christian Science Monitor була стаття 30 березня ц.р. з цього ж приводу, а її автор Пауль Воль там пише: "Українська соціалістична партія досі ще існує, а її еміграційні представники брали участь 1972 року в Конгресі Соціалістичного Інтернаціоналу, на якому були західно-німецький канцлер Віллі Брандт та ізраїльський прем'єр-міністер Гольда Меїр".

НЕ ЗАБУДЬТЕ

**В І Д Н О В И Т И
ПЕРЕДПЛАТУ**

СВОЄЧАСНО!

ПРО СКОВОРОДУ БЕЗ КАДИЛА

Ніхто не може заперечити факту, що Григорій Сковорода був надзвичайна постать в історії України. Недарма з приводу його 250 роковин згадують його з пошаною по обох боках залізної завіси. Мушу зазначити, що цю пошану віддають Сковороді подекуди й люди, які його творів не читали, і ті, що стараються перетолкувати світогляд і життя Сковороди на свій лад. Тому виникають різні непорозуміння, суперечності, за що, само собою, Сковорода не відповідає.

Син козака, Сковорода здобув широку освіту в Київській Академії і довершив її читанням творів античних (грецьких і латинських) авторів та подорожами в країни Західної Європи. Пильно читав Біблію в оригіналі — мовою старо-жидівською. Був авторитетним знавцем поезії і поетичної теорії. Перед Григорієм "Варсавою" (сином Сави) стояла велика наукова і церковна кар'єра. Він, коли б хотів, міг стати єпископом, а то й митрополитом, як його шкільний товариш по академії, київський Митрополит Самуїл Миславський. Однак Сковорода не піддався на спокуси світські й церковні:

*"Кинь весь мир сей прескверний! Он — то
вточ єсть темний ад".*

У поезії про "Птичку жовтобоку" Сковорода радив їй не мостити гнізда високо і закінчив словами:

Нащо ж мені замишляти,
Що в селі родила мати?
Нехай у тих мозок рветься,
Хто високо вгору дметься,
А я буду собі тихо
Коротати милий вік.
Так мине мене все лихо,
Щаслив буду чоловік.

У цих словах — *філософія життя* Сковороди. Був він послідовником грецького філософа Епікура, котрий учив, що щастя людини — в безтурботності ("атараксія"), а досягнути цього можна скромним життям, рівномірною працею, задовольняючись своєю долею і зберігаючи веселий настрій, без страху перед убозтвом, недугами й смертю. Даремно пізніше, особливо в середні віки приписували Епікурові, нібито він навчав людей ганятися за насолодою, розкішним життям; від того й словом "епікурєєць" почали називати людей, схильних до розгульного життя.

Сергій Єфремов в "Історії українського письменства", виданій перед 1-ю світовою війною, висловився, що Сковорода був сторонником "гедонізму" (грецьке слово *гедоне* — значить — "насолода", "втіха"). Це — непорозуміння. Гедоністом був філософ Арістіпп з Кирени. Про

Сковороду відомо, що він спав 4 години на добу, рідко їв м'ясо, уникав алкоголю. Цим він викликав проти себе доноси земляків, котрі приписували йому "Маніхейську єресь". І в своїй одежі і всьому "стилі життя" був Сковорода далекий від "гедонізму": його утіхою була музика, поезія, наука, листування й розмови з приятелями. Цей спосіб життя можна б назвати словами відомого німецького соціолога Макса Вебера — "мирським аскетизмом" (*Innerweltliche Askese*).

Утеча від світу, від його спокус — то була домінуюча ідея в думці і в житті Сковороди. Епікур радив своїм учням жити так, щоб їх світ не помітив, бо так вони будуть щасливі: лате біосас — проживи сховано! Сковорода звелів перед смертю зробити напис на надгробку своєму: *"Мир мене ловил, но не поймал"*.

Ці основи світогляду Сковороди треба мати на увазі, коли хочемо зрозуміти нині дивну для нас байдужість філософа до подій, котрі відбувалися тоді на Україні та за її межами. Нагадаємо деякі факти. Після перемоги царя Петра під Полтавою 1709 року Україна стала провінцією московської великодержави. 1722 р. навіть гетьманський уряд скасовано, і в Україні запанувала "Малоросійська Колегія" під командою московських "бригадирів". Відновлення гетьманства за Данила Апостола (1727-30) не було тривале, а Кирило Розумовський (1750-1764) став гетьманом тільки з ласки цариці Єлисавети, що повинчалася з його братом Олексієм Розумовським. 1775 р. російське військо зруйнувало Січ Запорізьку. Ця подія зосталася в народній пам'яті символом втрати свободи, бо селянам, загроженим панщиною, вже не було куди тікати на волю, в Запорізькі степи: *"А щоб те всі знали, тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували"*, — писав Шевченко про кобзаря Перебендю. 1768 року відбувся масовий рух козаків і селян на Правобережній Україні, що була під польським пануванням — Коліївщина. 1773 р. ще сильніше повстання почав з Яіку (Урал) і Волги донський козак Омелян Пугачов, що назвав себе царем Петром III, і воював за визволення селян з кріпацтва. 1783 р. цариця Катерина видала указ, яким забороняла перехід селян на Україні від одного пана до другого: цим було заведене кріпацтво у нас на московський лад. 1789 р. у Франції почалася Велика Революція, котра відкрила нову добу в історії Європи під кличем — "Свобода, рівність, братерство". Ще перед тим за океаном збунтувалися колоністи в Північній Америці проти лондонського уряду і створили вільні Сполучені Штати 1776 р. під проводом Вашингтона.

Даремно шукати відгуку на ці історичні події

в писаннях Сковороди або в його листах до приятелів. Все це минуло поза увагою Григорія Сковороди. В нашій історії 18 вік позначений прискореною асиміляцією української шляхти з польською аристократією на Правобережній Україні і переходом українського козацького старшинства в табір московський "зادля лакомства нещасного", як співалося в українських думках. Цариця Катерина II уміла використати кар'єризм "малоросіян", про яких писала, що вони мають "страсть" к чинам и особливо к жалованью". І козацькі старшини добилися свого: російський уряд зрівняв їх у правах з московським дворянством і дав їм необмежену владу над закріпаченими хліборобами — "голяками", як їх називав Сковорода.

Наш філософ засуджував тих земляків, що гналися за багатством, "чинами" і розкішним життям. В "Саді божественних пісень" є одна, що починається словами "Всякому городу нрав і права"; Сковорода згадує "Петра", що плазує перед панами задля службової кар'єри і "Федька-купця", котрий обманює своїх клієнтів, і юриста, що нагинає закони для своєї вигоди ("строїть на свій тон юриста права"), і тих, що збільшують свої земельні володіння ("тот непрестанно стягаєть ґрунта") і т. д. Сковорода розумів, що в суспільстві, серед якого він жив, владу мали царі, від них та від їх слуг-себелюбців виходило зло, неправда, утиск. У пісні 20 він писав:

"О мире! Мир безсовітний (безрадный)
Надежда твоя в царях!.."

Яку ж дає відповідь філософ на неправду, на зло, що жило й ширилось у суспільстві? Думка Сковороди була навколо власної особи, своєї душі:

"Всякому голову мучить свій дур. —
А мні одна только в світі дума.
Как би умерти мні не без ума!"

Філософ закінчує свою пісню і звертається до смерті:

"Смерте страшна, замашная косо!"

Він утішає себе й інших певністю, що той не мусить боятися смерті,

"Чия совість, як чистий хрусталь".

Сковорода високо ставив свободу, називав вільність найдорожчим скарбом у світі. В оді про вільність (*De libertate*) філософ писав, що "злато против волности еще оно блато". В пісні 12 він звертався до вільности: "О свобода! В тобі я начав мудріть" (став мудрим). І тут знайдемо слова, що найцінніше в світі майно — це "покой та воля свята". В пісні 9 Сковорода писав: "Мні вольность одна єсть нравна" (по душі). З цього видно, що Сковорода думав про свою власну свободу, незалежність від спокус світських. Його ідеал — жити геть далі від міського шуму, від заморських мандрівок, від війни і цивільної служби:

"Не пойду в город богатый. Я буду на полях жить,
Буду вік мій коротати, где тихо время біжить".

Він цурається навіть "наук нових", окрім "умностей Христових". Сковорода хотів би жити як анахорет-пустинник, що задовольняється найменшим:

"Нічого я не желатель, кромі хліба да води.

Нищета мні єсть приятель — давно ми з нею свати".

В пісні 13 автор описує ідилію життя на лоні природи:

"Ах поля, поля зелені,
Поля, цвітами распещренні (оздоблені)!
Ах долини, яри,
Круглі могили, бугри!"

Згадує "потоки чисті, береги трависті", "жайворонка між полями, соловейка між садами" та пастуха овець, що грає на сопілку. Цю привабливу картину завершує Сковорода словами:

"Пропадайте, думи трудні,
Городи премноголюдні!
А я з хліба куском
Умру на місті таком".

Філософ хотів утекти від "грішного світу" на лono природи, де сонце світить і гріє, де спокій і тишина. Сковорода просив Бога, щоб поміг йому "в Твоєму житі небеснім граді" та щоб його не притягло "в свій слід блудниця-мир, сей темний світ!" (пісня 17).

Сковорода-філософ шукав щастя, що приходить людині через безжурність, як учив Епікур. У пісні 21 Сковорода висловлює навіть еретичну думку:

"Щастія ніт на землі, щастія ніт в небі..."

І філософ знаходить щастя в дружній розмові з другом своїм на лоні природи:

"Сядем собі, брате мій, сядем для бесіди.

Сладок твій глагол живий, чистить мні всі біди..."

Ця Сковородинська ідилія може в нас викликати різні питання: аджеж бачив він кривду людську не тільки в містах; мабуть, ще більшої кривди, утисків зазнавали в той час люди на селі від тих, що "стягали ґрунта", забираючи землі від рядових козаків і обертаючи їх у своїх "підланих". Історики Олександр Лазаревський та Венедикт М'якотін зібрали великий матеріал з архівів. З того видно, якими методами "нова кляса" — старшини козацькі — уміли збільшувати свою земельну власність коштом рядових козаків і селян. Немає в писаннях Сковороди протесту, виразного засуду тієї кривди, яку мусіла терпіти величезна більшість народу ("голяки") від "дуків, що забрала поля й луки", та "що бідному козакові ніде стати й коня попати" (Дума).

Про тих, що вміли "стягати ґрунта", Сковорода писав:

"Вас Бог одарив ґрунтами, но вдруг може то пропасть.

А мій жребій (доля) з голяками".

Сковорода знав, що "ґрунта" дістали нові пани не "від Бога", а з ласки урядів та своїми заходами, далекими від правди й справедливості. Сковорода

ворода співчував "голякам", але не вказав їм шляху до свободи, щоб позбутися кривди й насильства владущих.

Сковорода проповідував усім верствам суспільства поміркованість, опанування своїх егоїстичних нахилів, бо то корінь зла; треба задовольнятися малим:

"Ах, нічим ми не довольні —
Се істочних всіх скорбей!"

Чи могла ця проповідь філософа впливати на тих, що робили службову кар'єру, нагинаючи право й закон на свою користь, або тих, що "стягали ґрунта?" Тікаючи з городів багатолюдних на село, Сковорода бачив не тільки поневолюваних селян "голяків", але й національне гноблення України, проти чого протестували і деякі представники вищих українських верств.

Молодший сучасник Сковороди — Іван Котляревський, уважний читач творів нашого філософа, не вагався засудити соціальну кривду, яку терпіли українські селяни від рабовласників-панів. Для них автор "Енеїди" призначив місце в пеклі:

"Панів за те там мордували
І жарили з усіх боків,
Що людям льюти не давали
І ставили їх за скотів."

І національну гордість знаходимо в "Енеїді перелицьованій". Автор згадує часи Гетьманщини, коли жилося українцям вільніше, ніж під командою московською:

Так славної пам'яті бувало
У нас в Гетьманщині колись.
Так просто військо шикувалося,
Не знавши "Стої, не шевелись!"
Так славної полки козацькі —
Лубенський, Гадяцький, Полтавський —
Було собі як мак цвітуть..."

До Котляревського, людини світської, військової, члена масонської лжож, дійшли ідеї Великої французької революції з її кличами — "свобода, рівність, братерство". У Сковороди — сучасника Французької великої революції немає відгуків на ту епохальну подію. Між ними була значна вікова границя: Сковорода народився 1722 р., а Котляревський — 1769 р.

Французька революція збудила до національної свідомості, до активності політичної широкі народні маси. Коли жив Сковорода, націю "представляли" в Європі (окрім Англії) тільки шляхта та вище духовенство. Тому говорилося в тодішній Польщі: "*Шляхта — нарід*". Інші групи суспільства були тільки убогим простолюддям, що платять податки ("*Misera contribuens plebs*").

Тільки в оді Сковороди — *De Libertate* — є зерно національної свідомості автора. Автор звертається до Богдана Хмельницького словами:

"Будь славен вовік, о муже ізбране,
Волности отче, герою Богдане!"

В Київській академії часто виставляли в той час історичну драму "Милость Божія", в якій

ПОМЕР ПЕРШИЙ ДЕПУТАТ-УКРАЇНЕЦЬ ДО КАНАД. ПАРЛЯМЕНТУ МИХАЙЛО ЛУЧКОВИЧ

Едмонтон. — У кінці квітня ц.р. тут помер на 80-му році життя видатний український діяч у Канаді Михайло Лучкович перший український депутат до канадського (федерального) парламенту, обраний 1926 р. Він був членом парламенту аж до 1935 р. Михайло Лучкович написав і видав англ. мовою антологію української прози *Their Land* ("Їхня земля"), книжку спогадів *A Ukrainian Canadian in Parliament* ("Українець у канадському парламенті"), переклав англійською мовою твір Тодося Осьмачки "Ротонда душоубців".

на першій місці виступав Б. Хмельницький, як борець за незалежність. Може бути, що Сковорода згадував свої студентські роки, коли писав оду про свободу.

Найближчий учень і приятель Сковороди Михайло Ковалинський (він учився в Харківській колегії) у біографії нашого філософа переказує його слова, що Сковорода читав біблію "*з наміром навчитися пошани до Бога, страху Божого, любови до ближнього, послуху начальству, покірности до влади...*" Хоч Сковорода бачив, який несправедливий був режим російських царів і яке тяжке було панування поміщиків над "голяками", але його філософія веліла йому ставитися до всякої кривди соціальної спокійно: він не був охочий до "мятежей". Трудно собі уявити Сковороду як ватажка повсталих селян проти панів, коли сам Сковорода приятелював з землевласниками, що жили з праці селян, "підданих".

Син свого часу, Сковорода, хоч і писав, що його "доля з голяками", однак уважав, що мусять бути неоднакові правила поведінки для різних суспільних станів. Він написав книжку "*Християнської етики (добронравіє) для молодого шляхетства Харківської губернії*" і в цій книжці твердив, що дворян треба навчати правил моралі іншим способом, ніж свинарів і хліборобів...

У Сковороди був погляд, що людське життя неначе театр, у котрому кожному доводиться грати свою "ролю" (це слово Сковороди), яку призначив Бог. В цих словах чується вплив теології Кальвіна, про предестинацію, споконвічне призначення від Бога. М. Ковалинський писав:

"Сковорода вчив, що всі стани добрі, і Бог, розділяючи членів суспільства (на стани), нікого не покривдив."

Тому людина, що живе згідно із "вродженою схлонністю", буде щаслива через працьовитість, через виконання повинности. "на яку Промисел Божий поставив кого..." Навпаки, нещасливі прокляті Богом ті люди, що живуть всупереч "званію природи". Подібність з Кальвіновим поділом людей на Богом вибраних ("*electi*") і засуджених ("*damnati*"), мабуть, не випадкова. Щоправда, Сковорода казав, що він сам собі вибрав

ролю "на театрі сего світа", між "голяками", в наміреному убозтві. Але можна думати, що цей нахил шукати щастя в простому, неможному житті сам Сковорода уважав за "перст Божий".

В своєму житті, незалежному від принад світу, та в небоязкому осуді-критиці всяких "прихотей" Сковорода мав багато приятелів і не мало ворогів — світських і духовних осіб. Уже його відмова стати монахом і робити кар'єру в ієрархії православної церкви викликала невдоволення серед духовенства. Йому казали, що він міг би стати "стовпом церкви і покрасою монастиря" (Печерського в Києві). Розгніваний Сковорода відповів:

"Доволі й вас, стовпів неотесаних у храмі Божім".

Українська церква після 1686 року втратила свою автономію і з волі царя Петра I підлягала так званому "Святішому синодові", міністерству, залежному від царського уряду. Бути "стовпом" у такій установі Сковорода не хотів, бо це перешкодило його релігійному світоглядові та моралі.

Своїх студентів і людей всякого стану Сковорода вчив розуміти біблію не дослівно, а символічно. В біблій, казав Сковорода, "я шукаю суті крізь буквальне значення". Тому він толкував оповідання біблій про перехід синів Ізраїля "сухим дном" Червоного моря з пророком Мойсеєм на чолі способом символічним, як і інші подібні чудеса.

Сковорода не вірив у Пекло ("Ад"): "Ада ніт і не бивало". Пекло для людини це "зла воля". Отже, щоб бути щасливим, люди повинні викоренити зло, гріх у власній душі. Тоді не буде людина боятися смерті.

Свою філософію визначив Сковорода власними словами:

"Коли дух у людині веселий, думки спокійні, серце мирне, то все світле, щасливе, блаженне".

А досягнути цього можна, пам'ятаючи слова Епікура, які часто повторював Сковорода в розмовах з людьми, в поезії, в філософських трактатах і в листуванні:

"Дяка всеблаженному Богові, що трудне зробив непотрібним, а потрібне не трудним".

Філософія Сковороди не була в згоді з тодішніми церковними доктринами. Але адміністрація Слобідської України, де Сковорода прожив більшу частину свого віку, не переслідувала "Старчика Варсаву" (сина Сави). Навіть губернатор харківський після розмови з Сковородою "полюбив його", як пише Ковалинський. А проте не трудно було б поставити Сковороду перед судом за ересі, за погляди, не згідні з ученням церкви. Чи не ересь — рівняти філософа Епікура з Ісусом Назаретським? Сковорода писав у 30 Божественній пісні, що не треба боятися смерті, бо смерть це спокій, не зло:

"Так живал афинецький,
Так живал і єврейський
Епікур — Христос..."

Чоловік глибоко релігійний, Сковорода однак не вважав обрядів церковних за обов'язкові для

спасіння душі. Тому перед смертю, що настала 29 жовтня (старого стилю) 1794 р., Сковорода не хотів приймати тайн причастя і маслосвяття. Ковалинський пише, що Сковорода, як і апостол Павло, вважав, що людина спасається вірою, незалежно від виконання ритуалу-обрядів. Однак він погодився на це, "виконав усе згідно з обрядним звичаєм: Сковорода мав на думці "совість слабих, непевність віруючих", не хотів своєю відмовою виконувати обряди захитати віру в людях.

Друг Сковороди Мих. Ковалинський свідчить, що його учитель з найбільшою охотою розмовляв "з простолюдинами" і менше знався з людьми вищих клас. Мені здається, що Ковалинський трохи перебільшує, бо він згадує імена значних і заможних людей із шляхти, у яких жив Сковорода, як їх бажаний гість: Щербинин у селі Ба-

ЧЕТВЕРТИЙ КОНКУРС СУЖ КАНАДИ НА ТВОРЧІСТЬ МОЛОДИХ

Управа Співки українських журналістів Канади проголошує оцим ЧЕТВЕРТИЙ КОНКУРС на літературну і журналістичну творчість молодих авторів, твори яких друкувалися в українських виданнях або були окремо видані в Канаді в 1972 і 1973 рр.

У конкурсі можуть брати участь автори віком до 25 років або до віку закінчення університету.

Конкурс творчості молодих буде проведено за такими правилами:

1. Кожна редакція українського часопису, журналу або радіо-програми в Канаді надсилає на конкурс найбільше три вибрані нею твори молодих авторів у формі вирізок із сторінок своєї публікації (статті, репортажі, літературні прозові або поетичні твори, нариси і т. ін.). До уваги беруться тільки твори, друковані в даному часописі чи журналі, виголошені на радіо-програмі або видані окремо в 1972-73 рр.

Автори можуть і особисто надсилати на конкурс свої твори, що були друковані в українських часописах, журналах чи виголошені на радіо-програмах, були видані окремо в 1972-73 рр.

Жюрі, що його призначить управа Співки українських журналістів Канади, вибере з-поміж надісланих на конкурс творів найкращі та визначить нагороди.

Співка українських журналістів Канади оголошує такі нагороди: 1—\$100.00, 2—\$75.00, 3—\$50.00. Реченець надсилати твори кінчається 1-го листопада 1973 р.

Управа СУЖК просить редакції й окремих авторів негайно надсилати на конкурс твори. Імена авторів і назви часописів, журналів чи радіо-грам треба подавати в окремому заклеєному конверті, позначеному гаслом, яким треба також зазначити надсиланий твір чи твори. Посилати на адресу Співки:

Association of Ukrainian Journalists
of Canada

140 Bathurst St. — Toronto, Ont. M5V 2R3

баях, у Захаржевського в Бурлаках, у с. Хотетові на Московщині (у Ковалинського), в Іванівці у Ковалевського, де Сковорода й умер. Свої філософські книги писав Сковорода, само собою, не для "простолюдинів", що в більшості були неграмотні. Твори Сковороди були в копіях поширені між його приятелями — духовними особами, поміщиками й купцями і були видруковані далеко пізніше, в 19-му столітті.

Однак не можна заперечити впливу Сковороди на українську "чернь", як тоді називали селян і міщан, простих людей. Тут діяла, мов якісь чари, приваблива постать Сковороди, що своїми словами і способом життя захоплював "простолюдинів", мов святістю. Його добрість, розум, веселий характер, нарочита бідність, любов до людей і охота помагати їм словом і ділом, не вимагаючи ні від кого подяки і вдячності, — ці риси характеру "старчика" Сковороди давали людям України живий образ "праведника". І хоч філософські твори його не були доступні "черні", зате його поезії, писані мовою, близькою до народної української, ширилися в суспільстві хліборобів далеко.

Тарас Шевченко, згадуючи в поезії своє дитинство, зазначив, що він у свій зошит *"списував Сковороду або Три Царіє со дари"*. Слова, які часто зустрічаємо в писаннях Сковороди — *"Когда ты невесёл, то ты нищ і гол"* — відповідали українському характерові. Ці слова, в "гедоністичному стилі", чули українці в поезії кобзарів: *"Дай же Боже, щоб козаки пили й гуляли та веселі мислі мали!"*

І Сковороду не раз мучила нудьга, і думки про смерть тривжили душевний спокій філософа: *"Ах ти, скука, ах ти, мука"*. — писав він. Однак Сковорода старався зберегти веселий настрій і своєї меланхолії не показував нікому. Гумористично згадує він оповідання біблій про вигнання Адама з раю. Коли Адам, послухавши Єви, покусив овочів з дерева добра і зла, боячися кари за порушення Божого наказу, заховався в кущах, то Господь Бог, шукаючи грішника, гукає: *"Адаме, Адаме, куди тебе чорт заніс?"* Подібну гумористику міг чути Сковорода в тодішніх українських інтермедіях та віршах на теми з біблій. Так, в однім вірші Бог каже до грішників:

"Пішов же вон, Адаме, з раю!

Наївся яблук, аж сопеш!"

Єву "небогу" Господь посилав "прясти"...

Образ мандрівного філософа в сірій свиті, з сопількою, флейтою і бандурою, людини, що хотіла жити вільно, незалежно, для розширення свого знання і для передачі своїх думок іншим, — ця постать захоплювала багатьох сучасників Сковороди і викликає інтерес до нього й досі.

"Бо я не орю, ні сію, ні торгую, не воюю, а відкидаю всяку житейську тирботу (печаль)". — так писав Сковорода до Ковалинського. Цим шляхом ішов Сковорода, щоб досягнути щастя. Живучи в грішному світі, Сковорода тікав від мирських принад і спокус. Був певен, що це йому

удалося, бо звелів перед смертю своєю на гробовому камені написати слова переможця: *мовляв, світ його "не піймав"...*

Що дає нам філософія і приклад життя Сковороди? *І мало й багато*. Ми розуміємо, що наслідувати Сковородин *modus vivendi* (спосіб життя) величезна більшість людей не може, бо тоді розпалася б усяка господарська й політична структура суспільства. Нам чужа байдужість Сковороди до великих потрясень, що сталися за його життя в політиці: до згаданих попереду подій можна ще додати руїну незалежної Польщі, ліквідацію Кримського Ханства і відступ Туреччини з північного побережжя Чорного моря. Тому не годиться порівнювати Сковороду з грецьким філософом Сократом: Сковорода прямував до удосконалення, до щастя, тікаючи від бурі й боїв житейських, а Сократ, навпаки, був активний у політиці і як громадянин-воїн. Противники засудили Сократа на смерть, бо він критикував їхню політику. Сковорода критикував лихі звичаї, гріхи людей, він *моралізував*, але політичні проблеми обминав.

Ковалинський згадує свою розмову з Сковородою, в якій Сковорода говорив про різні "толки і акти", а також і про так звану "секту мартиністів"). Молодший сучасник Сковороди, російський письменник і видавець Ніколай Новіков (1744-1818) належав до масонів і був критиком кріпацького режиму. За це цариця Катерина II звеліла посадити Новікова в кріпость Шлюссельбургу 1792 р. Як повідомляє Ковалинський, Сковорода сказав, що він не знає мартиністів: *"Якщо вони відокремлюються в правилах і обрядах, щоб здаватися мудрим, то я не хочу їх знати; а коли вони шукають мудрости щирим серцем, щоб бути корисними громадянами суспільства, то я їх шаную; але для того нащо б їм відокремлюватись?"* З того видно, що Сковорода був проти будь-яких тайних товариств ("сект"), котрі ставили перед собою і політичні цілі.

"Непротівлення злому" дією, яке міститься в філософії Сковороди, дуже вподобав Лев Толстой, що хотів стати на рівень з "простим народом" і шукав щастя через самовдосконалення: *"Царство Боже внутрі нас"*.

Події, що настали в Росії та в інших країнах в ХХ віці, показали ясно *непрактичність* цієї філософії.

*) Мартиністи (їх у Франції називали ілюмінатами) — палкими чи горливими) — то була секта містиків, заснована з почину Мартінеза р. 1754. Мартиністи мали певні ритуали при вступі членів до їх тайних організацій. Сам Сковорода був схильний до містицизму. До масонів і мартиністів він не належав. Однак філософією Сковороди цікавилися масони. В І томі нового видання творів Сковороди згадано два новознайдені трактати Сковороди в матеріалах бібліотеки Арсенєва в Москві, серед масонських рукописів: "Бесіда 1-я/Сіон" та "Бесіда 2-я/єврейський Сіон" (Київ, 1973, стор. 7).

Всеж слід визнати вагу особи Сковороди і його прикладу в українському народі, в нашій історії. Він був "стихийний демократ", бо в час агресивного кріпацтва братався з "черню" і не гнувся перед "начальством", хоч був незаможний і не мав "чинів". Сковорода глузував з шляхти, що називала людей нижчого стану "черню", і питався: "Відкіль же вилонилися білі пани"? За цю гуманність любили Сковороду в народі і серед освічених, моральних людей ім'я його було в великій пошані: недарма Котляревський умістив віршу Сковороди в своїй "Наталці Полтавці": "Всякому городу нрав і права"... Сковорода ширив освіту і охоту до науки в Україні, і заснування університету в Харкові 1804 р. було великою мірою ділом його послідовників, "сковородинців".

Читаємо "кострубату" мову Сковороди: то мішанина українсько-церковно-слов'яно-російська. Чи він гордував рідною українською мовою? Ні! Ковалинський пише, що Сковорода,

"коли писав для своєї сторони, то уживав малоросійського діалекту і правопису, що вживається в вимові малоросійській; він любив завжди свій рідний язик і рідко примушував себе розмовляти чужою мовою..."

Деякі поезії Сковороди читаємо мов народні пісні або вірші Шевченка, з їх коломийковим розміром. Але прозових своїх творів Сковорода не писав щиро-народною мовою. То була *вина школи*, в якій він учився. В Київській академії викладова мова була латинська, а ще польська, бо церковно-слов'янська мова не була вироблена досить для таких наук, як філософія, фізика чи астрономія.

В Росії, від часу царя Петра I, російська мова почала витісняти мертву церковно-слов'янську. І молодший сучасник Сковороди — Г. Державін — писав поезії досить доброю вже російською мовою, а історик Карамзін в кінці 18 віку дав раду своїм землякам: *"Пишіть так, як розмовляють..."*

Треба пам'ятати, що в 18 віці в різних країнах Західної Європи найбільш уживали мови латинської та французької. Пруський король Фрідріх Великий писав свої твори мовою французькою, навіть поет Гете на початку писав вірші французькою мовою. І Пушкін замолоду хотів бути французьким поетом, бо знав французьку мову краще за російську. Сковороді найлегше було писати мовою латинською, і латинські поезії він писав, узявши за приклад особливо Горация: Гораций був прихильником філософії Епікура.

Недавно в Мюнхені мав доповідь єпископ Рюпп (Rupp), католицький пронунцій в Багдаді (Ірак). Тема доповіді була: *"Григорій Сковорода і Жан-Жак Руссо"*. Єпископ Рюпп знає слов'янські мови і читав твори Сковороди. Доповідач звернув увагу на схожість поглядів Сковороди і Руссо на виховання, згідно з природою людей і на захоплення їх життям на лоні природи. І мандрівне життя Сковороди та Руссо зближає обох цих філософів.

Мені довелося зробити деякі зауваги до доповіді єпископа Рюппа і вказати на різницю їх поглядів і способу життя. Сковорода був релігійним "світським аскетом", чого не можна сказати про Руссо, що був "bonvivant" і до релігії ставився байдуже. Сковорода жив згідно з своєю філософією, а Руссо, хоч писав твори про виховання, однак своїх нешлюбних дітей віддав у притулок для "безбаченків". Руссо проповідував радикальну реформу суспільства, його ідеї підготували значною мірою ґрунт для Великої французької революції, а Сковорода шукав насамперед власного удосконалення і вважав за ідеал жити далеко від турбот "городу багатющого". Повний контраст між обома був у поглядах на науку й мистецтво. Руссо заперечував вагу наук і мистецтва для поступу. Сковорода, навпаки, займався пильно наукою і був прихильником поезії й музики.

УВАГА!

УВАГА!

Усім зацікавленим нашим красним письменством пропонуємо купити книжку

Володимира Винниченка

"СЛОВО ЗА ТОБОЮ, СТАЛІНЕ!"

(Політичні концепції в образах)
РОМАН.

Редакція і вступна стаття Григорія Костюка. Мистецьке оформлення Якова Гніздовського. Видання Комісії для вивчення й охорони спадщини В. Винниченка Української Вільної Академії Наук у США.

Книжка у гарній твердій оправі і на доброму папері, 374 сторінки. Ціна 8 дол.

Замовляйте в Академії або у в-ві "Нові дні":

Ukrainian Academy

206 West — 100 Street

New York, N. Y. 10025, USA

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.

and

SERVICE STATION

**24-годинна, солідна і швидка обслу́га
чищення і на́права "форнесів" безплатно.**

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario

Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

ПРО ІСТОРІЮ УКРАЇНСЬКОГО ЕМІГРАЦІЙНОГО ПИСЬМЕНСТВА

Хоч як це не дивно, але проминули ювілейні роки, минуло півсторіччя самостійницької української еміграції, а ніхто, здається, ані натякнув на потребу підбити підсумки творчості українських письменників-емігрантів за ці 50 років у формі "Історії українського еміграційного письменства". У всякому разі я ні від кого не чув про таку потребу, як не траплялися мені думки про це і в різних статтях оглядового характеру. І, либонь, таки я вперше висунув таку думку в своїй статті "Завдання нашої літературної творчості на чужині", написавши: "Ефективність цієї творчості була б переконливіша, якби замість голого переліку імен (як у цій моїй доповіді) та написав хто справжню історію еміграційного письменства, з науковою аналізою конкретного надбання кожного письменника... Це були б підсумки того, що вже зроблено"...¹⁾. З цією думкою я звертався до нашого літературного критика Вадима Сварога аж двічі: один раз, як працював з ним у Каліфорнії (1962-1963 р.р.), другий раз — у листі до нього років зо два тому. У Каліфорнії я накидав був навіть схему побудови такої історії, дав її Сварогові, щоб заохотити до праці. На жаль, він не зацікавився цією темою. Самому мені не хотілося за цю роботу братися, бо... я ж хотів, як цього прагне й кожен письменник, щоб у нашому літературно-історичному процесі було визначено місце й моєї творчості. А мені самому, зрозуміла річ, писати про себе не можна. Але ця тема мене весь час муляла, і от я тепер, не дочекавшись, щоб хтось узявся за цю роботу, і знайшовши випадково в своєму архіві оту накидану ще десять років тому схему, вирішив викласти хоч би загальні думки, потрібні для здійснення цього задуму. Якщо десь доведеться мені згадати й свою творчість, то я братиму це в дужки, а ті дужки означатимуть, що це лише мої суб'єктивні інформації чи бажання, необов'язкові для інших авторів.

Насамперед виникає питання: що таке українське еміграційне письменство досліджуваної доби? Хоч це, здавалося б, досить просте питання, та коли його продумати уважніше, то виходить, що відповідь на це питання не така легка. Були бо різні умови життя й творчості в різних письменників цієї доби, і ці факти не вкладаються в ту саму схему періодизації, бо й не всі ці письменники, як побачимо зараз, однаково "еміграційні" і через те не підлягають однаково розглядові. От, наприклад, якщо Володимир Самійленко, тікаючи від більшовиків на захід, не поїхав далі Львова, а потім і повернувся до Києва, чи його можна вважати еміграційним письменником? Він же увесь час був на українській землі! Те саме можна сказати про Д. Донцова як "старого емігранта" з Наддніпрянщини (я маю на

увазі його літературнокритичну діяльність), про Кліма Поліщука та його дружину Галину Орлівну. То інша справа, що В. Самійленко міг у Галичині почувати себе емігрантом: як сатирик, він не міг у галицькій ідеологічній атмосфері мати себе, як "удома", оскільки він звик до ліберальних умов для сатиричної творчості в Російській імперії після 1905 р. та повної вільності під час революції 1917-1920 років. Якщо він міг надрукувати в донцовському "Літературно-науковому віснику" протибольшевицьку "Гею", то вже із своїм "Спритним ченчиком" він не міг туди потрапитися. А от Д. Донцов не тільки до галицької атмосфери пристосувався, а ще й "згустив" її, почав задавати тон у літературному житті. Чому повернулися на Наддніпрянщину К. Поліщук та Г. Орлівна, я не можу сказати, але мені ясно, що й вони, як і Самійленко та Донцов, не можуть бути в "Історії українського еміграційного письменства". Не така легка справа і з творчістю В. Винниченка 20-их років. Хоч він жив і творив тоді на чужині, але його твори, та ще й не тільки давніші написані, а й написані на чужині (п'єси "Над", "Великий секрет", роман "Соняшна машина") друкуються на Наддніпрянщині, і він мав безпосередній контакт з українськими читачами на Україні. Чи цю його творчість можна вважати еміграційною? Я думаю, що ні. Адже й Леся Українка чи не більшість своїх творів написала поза межами України, та ніхто не скаже, що це письменниця-емігрантка! Звичайно, Винниченкова творчість 30-их та 40-их років уже цілком належить до еміграційної. Є деяка подібність із щойно визначеним питанням про Винниченкову творчість 20-их років у питанні про Євгенову Маланюкову творчість 20-их та 30-их років. Хоч він жив у Празі та в Варшаві, але друкувався у донцовському "Літературно-науковому віснику" та в "Віснику" у Львові і мав повний, навіть ідеологічно гармонійний контакт із читачами на західних українських землях.

Коли говорити про письменників "нової еміграції", то й серед них є не дуже легкі для з'ясування постаті та факти з їхньої творчості. Не можна спускати з уваги того, що в більшовицькій дійсності була так звана "внутрішня еміграція", до якої передусім належали письменники, що хоч і жили на Україні, але писали "захально", не могли тих своїх творів друкувати, а через те й доводити їх до українських читачів на батьківщині. А деякі до того ще й фактично писали на вигнанні, переважно в Середній Азії, тобто на чужині. [Наприклад, я не міг друкуватися на

¹⁾ "Визвольний шлях", кн. VII-VIII, Лондон. 1965 р., стор. 751.

Україні від початку 30-их років, а від 1938 року й жив поза межами України, спочатку в Туркменії, а потім на Північному Кавказі (не на Кубанщині) і там понаписував свої твори "Ісько Газа", "Півтора людського" (почав ще на Україні), "Люди в тенетах" (почав ще на Україні), "Цяця-молодичка", "Купідонові стріли", "Пеня на Дзюбину голову", "Життя і серце" та дещо інше. Здається, те саме можна сказати про Докію Гуменну, яка, після надрукування в "Житті й революції" прийнятного для режиму "Віруса", пізніше писала вже, здається, "захаявно", але в мене немає інформації, що саме так (тобто "захаявно", без надії опублікувати це за тих умов) вона написала.

З усього сказаного можна зробити висновок, що еміграційними письменниками треба вважати тих письменників, які не мали безпосереднього контакту з українським народом, а в історії еміграційного письменства слід розглядати лише ті твори, які не були доведені до українського читача на Україні. Звичайно, це тільки основна теза, і це не значить, що, пишучи, наприклад, про еміграційну творчість В. Винниченка, не можна не згадати того, що його "Соняшна машина" була надрукована на Україні, пишучи про творчість У. Самчука як одного з письменників "нової еміграції", не слід згадувати про його надруковану в Галичині "Волинь". Це треба мати на увазі тим більше тоді, як письменник, опинившись у вільних умовах західного світу, перевидав друкований твір у новій редакції, із якимись змінами. [Хоч я написав "Пиворіза" ще на Україні, ба й видав його там, у Львові, але на еміграції я перевидав його з великими змінами, тож про це не можна не сказати, писавши про мою творчість. Не можна замовчувати й того, що п'єса "Купідонові стріли" була надрукована у Кракові під заголовком "Знайдений скарб", що його дав цьому творові, без узгодження зі мною, ред. Р. Купчинський. Моя повість "На узгір'ї Копет-дагу", видана вперше у Львові, пізніше була перевидана в Канаді в розширеному вигляді і під змінним заголовком — "У нетрях Копет-дагу"). Цим я хочу сказати, що тільки властиво-еміграційні твори того чи того письменника мають бути всебічно проаналізовані в "Історії українського еміграційного письменства", і саме з цією метою, тобто щоб дати більші можливості для такої всебічності, я хотів би обмежувати розгляд того, що вже на Україні розглянуто (напр., про "Соняшну машину" В. Винниченка у 20-их роках написав багато). Звичайно, це не виключає того, що й на еміграції можна писати цілі монографії про ці твори.

Другий важливий момент у проєктованій праці — визначення об'єктів вивчення чи, інакше кажучи, вибір письменників і творів, що за їхньою значністю заслуговують на історичну санкцію. Тут треба пам'ятати, що історія письменства — ні в якому разі не бібліографія видань, а вивчення історично-літературного процесу, і через те в ній, в історії письменства, мають бути з'ясовані та вивчені тільки ті письменники та твори,

які були чинниками певного розвитку українського мистецького слова, збагачували мистецьке надбання українського народу. *Не є історія письменства й літературною критикою як такою, яка може розглядати всі твори, що появляються в друкованому вигляді, з метою або визначити їхню повноцінність, або цілком відкинути з метою не допустити їх в історію письменства.* Звичайно, я не можу сказати, що вибір письменників та творів — легка справа. Мистецькі твори не вимірюють метрами чи аршинами. Але в розпорядженні історика письменства є для цього один досить певний критерій — *принцип максимальної наукової об'єктивності*, що виключає з його свідомості особисті симпатії й антипатії, партійність, конфесійний фанатизм тощо. Коли мова йде про проєктовану в цій статті історію українського еміграційного письменства за минуле півстоліття, то ці останні перешкоди виростають майже до неподолінних розмірів, оскільки люди мого покоління були фактично сучасниками всього досліджуваного процесу, і через те їм здобутися на таку об'єктивність майже неможливо. От я в цій статті згадую і далі ще згадуватиму навіть тих, хто мене "викреслював" з українського письменства, і роблю я це з метою бути об'єктивним, але разом з тим не виключені й мої певні суб'єктивні симпатії чи антипатії (хоч для письменників "старої" еміграції я, не будучи учасником тодішнього літературного життя на еміграції, не був сучасником, а деколи з цих письменників, зокрема Є. Маланюка, я навіть через романтику віддалі й як "недосяжного" ідеалізував, лише пізніше, зблизька "зменшив" своє захоплення). "Яскравим" прикладом не-об'єктивності в подачі письменників та творів є стаття Є. Маланюка в "Encyclopedia Britannica", що я про неї свого часу писав уже в нотатці "Як ми інформуємо Захід про українське письменство", надрукованій у журналі "Нові дні", ч. 96 за січень 1958 р. Він же "викинув" з історії українського письменства "народників" І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, ну, і Винниченка, а замість цих велетнів нашого мистецького слова виніс на міжнародний форум своїх приятелів, що мають у своїй спадщині по одній маленькій збірочці віршів, — Ю. Дарагана, О. Ольжича, О. Телігу. Необ'єктивною ця інформація Є. Маланюка була ще й через те, що він не був літературознавцем, а для того, щоб писати історію письменства, мало бути навіть талановитим поетом. З цього випливає й та незаперечна істина, що за цю справу не можуть братися дилетанти. Тим то цілком ясно, що коли за це візьметься хтось із кваліфікованих літературознавців, то з проєктованої історії українського еміграційного письменства автоматично випадуть деякі з тих письменників, що в різних наших оглядах та рецензіях фігурували як "генії" чи "великі" письменники. Одним із "кандидатів" на таке вилучення передусім може бути О. Ольжич, людина, може, заслужена в нашій політичній боротьбі, але аж ніяк не видатний поет. Про нього влучно написав О. Стефанович: "Він важить більш, аніж його камін-

ний, сірий вірш". А А. Юриняк у своїй рецензії на збірку О. Ольжича "Величність", попри свій щирий замір доказати протилежне шляхом докладної аналізи "поетикальних засобів" цього поета, не зміг показати ні "досконалості" його рим, ні свідомого звукопису (алітерацій, що їх він помилково називає "асонансами") тощо²). Звичайно, не виключено, що й Ольжича історик може принагідно згадати, хоч би для того, щоб засвідчити наявність у нашій еміграційній поезії 30-их років фашистських ідей та настроїв, процитувавши для цього рядки з його поезії "Японія": "Бий їх, кволих, слабих, оспалих!" (тут мова про японських імперіялістів, що тоді "били" оспалих китайців). Зрештою, Ольжич може фігурувати в групі таких, як і він, малопродуктивних поетів, що їхня спадщина не перевищує кількох десятків віршів, — О. Теліги, О. Лятуринської, О. Стефановича й ін. Сама мала кількість у їхньому надбанні свідчить про малу "потужність" їхнього хисту, бо хоч і кажуть звичайно, що в такій справі, як мистецька творчість, сила не в кількості, а в якості, але без певної кількості немає й повної якості. І цих поетів не виправдус навіть рання загибель чи смерть: якщо Ольжич загинув, коли йому було 36 р., О. Теліга прожила приблизно стільки років, то це такий вік, коли справжні талановиті поети навіть закінчують поетичну творчість і переходять на прозу, як це було, наприклад, з О. Пушкіним. А скільки дав Пушкін в поезії! Леся Українка прожила не набагато довше за О. Телігу, а хіба ж кількість їхніх творів можна порівнювати? Ну, а О. Стефанович і прожив таки довгенько. А крім того, у його спадщину могли потрапити поезії Лавра Миронюка, що передав Стефановичу в присутності Ф. Мелешка до схову чи не аж двісті поезій, як про це казав мені останній. Може, сам Стефанович і не міг привласнювати цих чужих творів, але після його смерті видавці могли помилково їх приписати Стефановичу. Ця можливість тим імовірна, що поезії цих двох поетів дуже схожі, як у цьому можна легко переконатися,

проглянувши хоч би вміщені у збірнику "Координати", I (В-во "Сучасність", 1969 р.).

Взагалі сказавши, якщо проєктований у цій моїй статті історик українського еміграційного письменства схоче сумлінно виконати своє історичне завдання (а інакше не варто й заходжуватися біля цієї справи), то він повинен бути готовий до розвінчування "геніїв" та "великих", що їх натворили в нашій еміграційній письменстві партійні, приятельські та інші рецензенти. От є у нашій еміграційній поезії більше добрий перекладач, аніж талановитий поет, що підписувався "Михайло Орест". Я не заперечую його плідної діяльності на полі нашої літератури у вільному світі, розуміючи його як автора оригінальних поезій, доброго перекладача й видавця (чи краще сказати: редактора) творів його брата Миколи Зерова, але чи можна про нього сказати, що він "великий поет"? А от якийсь "Петро Боголюб", заховавшись під цей кон'юнктурний псевдонім, охарактеризував його ось так: "Михайло Орест — великий мислитель"³). Це заголовок його статті про творчість Михайла Ореста, але в цій статті він не доказав "величчя" цього поета.

Хто читав мою статтю "Завдання нашої літературної творчості на чужині", той знає, що я не схильний применшувати вагу нашої вільної у вільному світі літературної творчості, але для того, щоб ця вага була повновіа, треба позичити з неї оті безпідставні перебільшення. Звичайно, не слід забувати й протилежних випадків — недооцінки справжніх вартостей та низькоякісних "кількостей".

З огляду на складність явища нашої еміграційної літератури та фактичну відсутність справжніх оцінок наших досягнень у творчості окремих письменників не може бути легким і питання про *періодизацію* історії її та віднесення чи приділення окремих письменників до того чи того періоду або групи. Ув отій згаданій на початку цієї статті схемі побудови я намітив був такі розділи цієї історії: 1. Уводина (виклад таких думок, як в оцій моїй статті, але й недостеменно цих самих, бо проєктований історик може мати свої міркування). 2. Українське еміграційне письменство після краху нашої визвольної боротьби 1917-1920 років. 3. Українське еміграційне письменство після Другої світової війни. 4. Загальні висновки (значення українського еміграційного письменства як вільного вияву творчості українських письменників, що значною мірою компенсує втрати такої творчості під більшовицьким режимом).

Але тут виникає питання: кого з письменників приділити до першого періоду, кого — до другого? А може, є такі письменники, що їхню творчість треба розглядати в обох періодах, оскільки вони це були живі й після Другої світової війни? Якщо до першого періоду, без сумніву, належать О. Олесь, С. Черкасенко. В. Винниченко (цей

²) "Овид", ч. 4, жовтень-грудень 1969 р., ст. 33.

³) "Визвольний шлях", кн. IX, вересень, 1965 р.

ОЛЕКСАНДЕР СМОТРИЧ

"БУТТЯ"

ЗБІРКА ОПОВІДАНЬ

123 стор.

Ціна 2.50 дол.

З замовленням звертатися:

"PLY" Co-op Ltd.

768 Queen St. West

Toronto 140, Ont., Canada

останній творчістю 30-40 років), то як бути з Є. Маланюком, з Уласом Самчуком? На мою думку, Є. Маланюк мусить бути у першому періоді, бо тоді він сказав усе, що міг сказати, тим часом як у другому періоді уже тільки "підсумовував" надбання першого періоду, як про це свідчать його збірки "Серпень" та "Перстень і посох" (?— В. Ч.). Занепад його хисту в другому періоді засвідчив він сам у своїх рядках:

Зі мною ангели не розмовляють більше,
Дух відлітає, тяжеліє тіло
І тягне до землі. Й земля рождає вірш,
Що ледве рушиться, змагаючись безкрило,
Що ледве дихає, що ледве примовля
(? — В. Ч.)....⁴)

Але творчість У. Самчука, навпаки, належить уже переважно до другого періоду, коли з'явилися його накреслі твори — "Чого не гоїть вогонь" та "На твердому ґрунті". [Моя творчість, зрозуміла річ, теж належить до другого періоду, тільки в ній слід окремо розглянути а) "захалавні" твори, видані на еміграції, як от "Люди в тенетах" тощо, та б) твори, написані вже на еміграції, — "Чорноморці", "Гетьманська спадщина" тощо].

Звичайно, і в першому, і в другому періодах є письменники, приналежність яких до того чи того періоду очевидна. "Безсумнівними" в цьому розумінні є ті письменники молодшого покоління, що я їх зразу після закінчення Другої світової війни "zareєстрував" у своїй статті "Серед брязкоту зброї" (була надрукована в авгсбурзькому журналі "Наше життя", а пізніше передрукована в журналі "Молода Україна").

З усього цього випливає, що той, хто взявся б за цю відповідальну працю, мусів би добре продумати матеріал та систему його викладу, бо тільки так можна дати уявлення про український історично-літературний процес на чужині. При цьому творчість письменників слід розглядати у їхніх взаємозв'язках за ознаками методів творчості (реалізм, романтизм, неокласицизм тощо), жанрів, стилів.

В наслідок тільки такої роботи з-під пера автора вийшла б справжня "Історія українського еміграційного письменства", а не збірка статей про окремих письменників, їхніх, так би мовити, "літературних портретів".

Само собою розуміється, що в проєктованій історії мусить бути розглянута й еміграційна літературна критика, яка в другому періоді була виразно поділена на три різновиди: а) реалістичний, б) неокласичний, в) "модерністичний".

В окремому розділі слід розглянути організацію письменників "МУР, Об'єднання письменни-

ків в Авгсбурзі (як дуже активне, що перше після війни почало видавати газету "Наше життя", журнали "Заграва", "Сьогодні"). До речі, не зайвим був би в цій "Історії" й огляд еміграційних літературних журналів та альманахів, від "Нової України" починаючи.

Як бачимо, навіть з тими логічними "обмеженнями" та вилученнями окремих безпідставно прославлених письменників, що про них була мова на початку цієї статті, матеріалу для роботи проєктованого історика більше ніж досить.

А така "Історія українського еміграційного письменства" мусить бути написана, і її можуть написати тільки еміграційні літературознавці. Поневолені під більшовицьким режимом літературознавці не сміють навіть згадувати про наші здобутки і пишуть лише про здебільшого мертворождені писання "радянських" "письменників-орденоносців".

Думайте, читайте...

"МЕЧ СВЯТОСЛАВА"

Вийшла друком дев'ята книга "МЕЧ СВЯТОСЛАВА" Івана МАНІЛА-ДНІПРЯКА.

Ціна 2 долари.

"Книжка "Меч Святослава" під кожним оглядом добра... Це найкраща Ваша книжка!" —

З. ДОНЧУК.

"Ви починали непогано. Та й у пізніших Ваших творах, уміщених у цій збірці, є багато цікавих моментів, а головне — усі зони мають зміст". — В. ЧАПЛЕНКО.

"Щиро дякуємо за 2 прим. Вашої нової збірки "Меч Святослава". Бажаємо дальших успіхів!" — НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА.

"Твої твори деякі — класичні. Напишу рецензію". — Л. ПОЛТАВА.

Таку ж думку про "Меч Святослава" висловили Ю. МОВЧАН, І. КМЕТА-ІЧНЯВСЬКИЙ, Я. СОКІЛ та ін.

Замовлення і гроші (можна готівкою в конверті) висилайте на адресу:

Mr. I. Manylo

Cumberland Rd., Millville, N. J. 08332, USA

⁴) Подаю за "Післясловом" Д. Донцова, надрукованим у "Визвольному шляху", кн. II за 1969 р. Між іншим, у цій Маланюковій тексті засвідчений і занепад авторового українського мовного чуття, яке, щоправда, й раніш не було в нього дуже тонке.

Нехай це буде Вашою амбіцією, Дорогий Передплатнику, — приєднати бодай одного передплатника "Нових днів"!

ОЙ, ВОЛОШКИ, ВОЛОШКИ!

(Фрагмент із повісти "Покоління зійдуться")

Десь у далекому Ноймаркті ліс на камені ріс. Ліс обкопували, зрубували, обстрілювали — і він нидів, блід, втрачав запах життя, вкривався іржею. Скільки тут не закопувано людей — юних хлопців і дівчат, ліс не оживав. І дощі зрошували, і сонце зогрівало; лиш десь здалека оспівували його вигнані наполохані пташки, так ліс замирав. А люди мусіли тут жити, боротися з недугою, від якої дерева сохли, і звір утікав. Сохли дерева, знечулені в корені. А люди казали: "В усьому тут Божа рука!".

Серед лісу огорожа, бараки, обставлені вежами для вартових. Серед лісу яма, мов болюча рана. У цій ямі найнявся комусь торохкотіти млинок. Молов він камінь на борошно. Торохкотіння це — весела й нудне — пахло здалека свіжим хлібом. Яма вирувала густим пилом, закипала потом, зяяла дірою в небо. На дні ями ворухнуться лахміття — це люди. Вони підставляють динаміт під кам'яну стіну, б'ють молотами, так начебто за тою стіною мали розвиднитись їм нові обрії у рідні простори. У торохкотіння млинка впліталася пісня — далека і давня.

Тут, у цій ямі, працював Дмитро. Білоруси звикли були його кликати Митька. Якось раз йому скотився камінь на ногу і його забрали до шпиталю, але місця там не було, вбрали ногу в гіпс і відіслали до найближчого бараку, в якому лежали лише ті, яким виходу вже не було. Якщо ти здоровий, але коли в тебе немає рук чи ніг, до праці ти не здатний, то й ніхто не поспішить рятувати тобі життя. Дмитро ще до таких не належав, примістили його тільки задля місця.

Одного ранку, коли сонце націлилось у вікно бараку, розвісивши на стіні свою теплу тканину, стіна ця відкрилась Дмитрові сторінкою болючої історії. Стіна списана була прізвищами, датами, гаслами, перегуками, останіми прощаннями з життям, характерними підписами — різними мовами

..."Проклятого, 1949 тут поневірялись українські дівчата тільки за те, що не дались збезчеститись"... і цілий ряд підписів. "Далеко до тебе, моя люба батьківщино, а в мене немає ніг!"... "Перекажіть моїй дружині, діточкам, що коли шукатимуть батька свого, то хай зупиняться тут серед лісу на цій галявині, замішеній нашими черепами, і помоляться за мене!"... "Я скінчуся тут, а разом зі мною скінчиться тут цей "рай" і райх!"... "Передайте рідним привіт!"... "Навчайте діток казок про вовка й овечку!"... "Передайте рідним, приятелям і знайомим привіт — улюблену мою пісню:

"Ой, волошки, волошки —
Червоні, сині та білі!

Ви у мойому житті
Спомин чудовий лишили!"

Надя".

Прочитавши це, Дмитро забув, що в нього нога в гіпсі. Вихопився з-під коца і потягся до стіни, припавши устами до сучковатої дощини. Йому хотілось слова із стіни позбирати, мов ті ліскові горішки, якими він ділився з Надею там, на рідній царині. Знайомий почерк дрібненькими пальчиками взяв його за серце і не пускав. Слова не відступалися, застигли й живі припадали до його душі. Сонце водило пензлем по стіні, просмикало крізь пожевклий ліс, піски, рани й бандажі, озолочувало стіну й живу мову на ній. Слова на сонці оживали, ворухились. Дмитро бачив далеку царину, вориння, зелені верхи, те ж саме сонце і Надю з бандурою в руках. Її пальчики ніжно лоскотали струни й висотували з них нечувані досі квиління Дмитрової душі.

Кожного ранку й вечора в молитовній позі із схрещеними руками прилипав до сучковатої стіни.

"Тут була Надя! Це почерк її руки. Пісня її — моя пісня! Десять років не бачились. Де мені шукати її?" — бився думками.

А Надя, тут недалеко за горбом, працювала у "баворки". Як тільки вичитала Дмитрове пошукування — пташкою стрепенулась. Тікала вечорами з хати в недалекий лісок за горбом. З-за огорожі виглядала, чи не побачить десь у якомусь вікні бараку Дмитра. "Почути голос його хоч здалека. Присідала навпочіпки, щоб підглянути життя в таборі. А в таборі, як у таборі. Десь вихопиться пісня, заплаче у якомусь вікні дівчина, метушня і гамір. — Підглянула в лісі каменолом.

Баворка вивозила до міста городину продавати. Мала вже тут свій постійний куток — лавочку. Біля городини залишала Надю, сама верталась додому.

Одного разу Надя, збираючись до міста, приготувала Дмитрові посилку. Взяла свіжоспечену хлібину, кусник сала, дещо з городини — усе це завинула в платину, вложила листа й заадресувала, але свої адреси подати не хотіла. День видався мрячний. Увесь час Надя стояла за прилавком і ніяк було їй одірватись на пошту. Після обіду небо прояснилось. Надя кожного разу над вечір замикала ту лавочку і йшла пішки додому. Сьогодні вона замкнула раніше, ніж звичайно, й подалась додому ноймарктським лісом. Як дуже хотілось їй зустріти Дмитра, так і боялась цього. Ішла лісом з заадресованою посилючкою, наспівуючи й розглядаючись навкруги. Зупинилась на березі каменолому. Яма пчихала пилюкою, хмурилась до сонця замряченими челюстями. У ямі,

мряці пилу ворухнулись люди. Один із них — і буде ж Дмитро. Але звідси його не впізнаєш. Надя сиділа на березі наспівуючи пісню "Волошки". Пісня зливалась із відгомонам змішаних з гуркотом пісень, впліталась в торохкотіння млинка. Щораз більше Надю гнітила сила гіркою відчаю, і тоді вона питала себе: чи не пуститися комітьголовою у глибіню ями. "Чого ця доля ще хоче од мене?" — сказала. А після цього хлібину в платині піднесла вгору й кинула в глибіню ями. Не прислухавшись до відгуку, метнулась у кущі й подалась бігом, навпростець лісом до своєї господині.

**

"Дорогий Дмитре!

І знов, немов на глум, зводить нас доля. Чого їй ще треба від нас? Я не знаю, чи ще є що в тебе для неї, бо в мене небагато. Не гнівайся, що я адреси своєї тобі не подаю. Хіба вона моя? Ми народ без адреси. Я знаю вже, що ти живий. Але смутить мене, що ти в каміноломі. Це ж для тебе, молодого хлопця, велике горе. Мені хотілося б почути, що ти десь відстоюєш волю нашої батьківщини. Саме в цьому розгарі, коли рішатиметься доля народів, хто стане за нас? Як розіпхають нас по якихось норах, хто підійме наш прапор? Мені тяжко уявити, щоб наша Україна піднялась без тебе. Піснями її не здобудемо.

Я рада б зустріти тебе, хоч і боюся цього. Може краще буде жити тільки надією про нашу зустріч. Мені чомусь тепер згадалось, як ми часто вдвох виступали на сцені в любовних ролях. А один раз я грала на сцені роль безрукої дівчини...

Прощай!
Твоя Надя."

Дмитро не знав, чим пояснити Надину конспірацію. Чому вона не хоче подати своєї адреси. Не плянує зустрічі.

Оця хлібина в платині з невідомої плянети злітала частіше. Разом із хлібом — лист, щоб, як то кажуть, і для душі, і для тіла.

"Все це гарно, але чому не подасть адреси? Як довго ще можна ждати на це?" — думав Дмитро.

Млинок торохкотів, яма глибшала, дні поринали в темні ночі — черствіли. Дмитро тільки й мріяв про зустріч з Надею. Вставав і лягав з думкою про неї. Вона являлась йому у снах, наближалась кожною стиглою стебеліною, дозріваючою ягідкою. Десь з-за кущів показувалась темносиня беретка, в якій Дмитро так звик був її бачити. Вчувались звуки бандури. Простягались ніжні руки, брали його в палкі обійми. Дмитро в уяві обцілював ці тендітні пальчики, що лоскотали бандуру і в чарівному звучанні торкались струн Дмитрової душі.

Між робітників рознеслась вістка, що на галявині в лісі в неділю — Зіслання св. Духа — відправиться св. Літургія для робітників-українців.

Вістка ця подала надію на молитовне поєднання з усіма, що відійшли, і зустріч із живими, яких не часто можна зустріти тут.

І прийшла ця неділя. Зелена запашна неділя, десь із українських піль, з вінками й хоругвами — та й зупинилась тут у чужому лісі на безхресному кладовищі.

Дике поле, пооране скалистими скибами, обведене чорною ливною — кладовище. Муравлині купини, позначені нумерованими палями, — могилки. Тут вистрагли жовті коліна, там гострі лікті. Блищать дощами змиті нігті. Зів'ялою травою постелилось волосся. Розчин піску, перемішаний з кістками й тілом. Тіло, після зливних дощів, немов ріпа з землі показалося. Їх, здавалось, живцем тут запорпували: складали всіх горілиць, а вони після того ще вивертались, як кому вигідно та любо було. Лежали то потилицями, то зінціями до неба. "Пізнавайте! Читайте нумери! хто визнається на цих нумерах?... Пізнавайте нас!" — З гнівом до Бога повертались спиною до сонця.

Схилилась громада прибита понумерованими копаками до землі: застрягла в пісках похилим лісом. О, скільки гарячих молінь, протестів і скарг упало тут.

Молоді хлопці й дівчата взяли за руки і живим вінком обвинули безхресне кладовище:

Помолимося за тих, що у розлуці
Помруть відірвані від рідних хат;
Помолимося за тих, що у розпучі
Вночі гризуть залізні штаби грат,

Що душать жаль у невимовній муці.
За тих, кого веде на страту кат.
Над ними, Господи, в небесній тверді
Простри Свої долоні милосердні!

І настала мить, у якій сонце зупинилось, зсунувши з обличчя свого хмарину, вибачаючись.

Тоді Дмитрові мигнула в очах знайома беретка. "А може це тільки галюцинація" — подумав. Вона щезла на мить, а опісля знов, — попливла у хвилях зачісок. Дмитро пустився навздогін, пропихався крізь гурт, збивав людям з уст отче-наші.

Надя оглянулась, смикнула в кущі — ховалась. Дмитро за нею — вона втікала. Пробувала загубитись у гурті. Хтось притримав її за рукав. Дмитро наздогнав. Надя, немов піймана злодійка, трусилась. Ішли лісом. Надя не сама, з нею господинин синок — малий Альфред. Ішли мовчки, немов нагнівані. Надя несла в руці пучок якогось зілля. Час до часу підносила до носа, крадькома кидаючи оком на Дмитра. За кожною усмішкою очі їй запливали сльозою. Дмитро не міг опритомніти, йому уявлялось, що це сон.

— Надю!

— Так, Дмитре.

— Мені не віриться, що це ти.

— В цьому є трохи рації.

(Продовження на 30 стор.)

ГАННА ТИМОФІЇВНА МАНДРИКА

(За передмовою до збірки "ГАННА МАНДРИКА — ВИБРАНЕ",
видання Комітету Українок Канади, Вінніпег, 1962)

Ганна Мандрика (1894-1957) була видатною українсько-канадською діячкою, журналісткою, педагогом — жінкою високої культури, інтелігентності та особистого чару. Походила з старого і знаного українського роду. До Канади переселилася в 1929 році, до свого чоловіка д-ра М. І. Мандрики. Дуже скоро вона включилася до українського жіночого клубу, провідницею якого була Анна Йонкер. Ганна Мандрика стала душею цього об'єднання різних жіночих українських товариств міста Вінніпегу, яке найраніше почало співпрацювати з місцевим відділом Канадської жіночої ради. Згодом названий український клуб реорганізувався в Українську жіночу раду, яка з часом стала всеканадським Комітетом українок Канади.

Поза своєю участю в українському жіночому русі Ганна Мандрика відзначилася в праці, як перша управителька Українського канадського фонду допомоги. На цій посаді вона була від 1945 до 1949 року. Головним завданням фонду була поміч українським скитальцям та іншим українським жертвам війни в Європі. Перебуваючи на цій праці вона заслужила високу пошану і вдячність не тільки в Канаді, але й далеко поза нею.

Як громадська діячка Ганна Мандрика відзначалась не тільки своїми писаннями, але й промовами, до яких вона мала особливий хист.

Коли Ганна Мандрика приїхала до Канади, вже існували українські жіночі товариства, але вони вели працю відокремлено — кожне в своєму громадському середовищі. Їй стало ясно, що українське жіноцтво має об'єднатись для спільної дії, і під її впливом була створена федерація жіночих товариств у формі "Української жіночої ради", яка розгорнула дуже активну діяльність. Провід у Раді взяла на себе Ганна Мандрика, підучуючи й притягаючи до проводу все більше й більше жінок. В 1937 р. до Ради входило вже 11 жіночих організацій, і Рада близько співпрацювала з Канадською жіночою радою, скріплюючи свої зв'язки з загальноканадськими організаціями.

Коли по війні зникла потреба моральної та матеріальної допомоги тисячам українських скитальців, Комітет Українців Канади став шукати такої особи, яка б могла поставити відповідно цю справу, мала повне довір'я та виконувала свої обов'язки з любов'ю. Вибір припав на Ганну Мандрику. На пропозицію генерального секретаря Комітету Я. В. Арсенича Г. М. прийняла це становище з почуття національного обов'язку. Вона була ініціаторкою й організаторкою цілої системи, вклала весь свій час і свою душу. Спра-

ведливо на її надгробнику написано: "Свій Божий дар і своє серце віддала народові".

Вона була також організаторкою перших українських дитячих ясел у Вінніпегу. Підучувала української мови дорослих уже дівчат і молодих жінок, як кандидаток на громадський провід. Популяризувала українських письменниць і поеток своїми лекціями, промовами та фаховими розвідками в пресі. Її перу належать розвідки про Лесю Українку, Ольгу Кобилянську, Олену Пчілку та ін., про окремі твори цих письменниць, про їх виховне значення. Вибрані її розвідки, статті й промови видані згаданою вище збіркою.

Народилася Ганна Мандрика в Києві 12 грудня 1894 р. Її батько, Тимофій Боровицький, був управителем нотаріальної контори в Києві. Мати її — Марія, з дому Обушинська. Вчилася Ганна в Київській дівочій гімназії св. Княгині Ольги, потім на Вищих українських курсах, закінчила Український педагогічний інститут ім. М. Драгоманова в Празі. Одружилася вона з Микитою І. Мандрикою, тоді членом Української Центральної Ради, 1-го лютого 1918 року, під час бомбардування Києва московськими арміями Мурав'йова. З ним щасливо пробралася через фронт услід за українським урядом.

Хто знав Ганну Мандрику, той й тепер пам'ятає її і як мудру дружину д-ра М. І. Мандрики, ідеальну господиню, культурну і тактовну як у своїй родині, так і серед людей. Недарма її чоловік звертався до неї тільки на "ви", очевидно, з безмежної пошани до її людяності, доброго виховання й уміння оцінити чоловіка й тільки мудро з ним поводитись, ніколи не порвуючи гармонію і мир у родинних відносинах. Як дружина, Ганна Мандрика була взірцем і вчителькою для дуже багатьох українських жінок.

Померла 8-го червня 1957 р. в Вінніпегу від серцевої недуги.

ФЕДІР ОДРАЧ

"В О Щ А Д Ь"

повість

387 стор.

Ціна \$5.00

Замовляти:

Кляра Одрач

9 Bank Street
Toronto, Ontario, Canada

ДРЕЙФ МАТЕРИКІВ

Ще п'ять років тому гіпотеза про дрейф материків сприймалась скептично, але, в результаті нових досліджень, сьогодні вже вона має багато послідовників, а аргументи критиків значно ослабли.

Ідея руху материків не нова. Ще 1620 року Ф. Бекон дискутував можливість того, що Західня півкуля була колись з'єднана з Європою і Африкою, а через 200 років після нього французький учений А. Снайдер, указав на подібність між американськими і європейськими закам'янілими слідами рослин віком до 300 мільйонів років і запропонував теорію, що всі материки колись були суцільним масивом.

У кінці XIX століття геологи світу вже серйозно обмірковували можливість дрейфу материків.

У 1908-1910 р.р. американський учений Тейлор і німецький Вегенер, незалежно один від одного, запропонували механізм, за допомогою якого можна підрахувати горизонтальні переміщення земної кори і показати, що, можливо, материки роз'єдналися. Пізніше Вегенер, на основі геологічних та палеонтологічних даних, показав кілька відповідників, які дають історичну картину на двох берегах Атлантийського океану. Він вважав, що десь коло 200 мільйонів років тому всі материки були з'єднані в один суцільний надматерик, який він і назвав Райдаа. І хоч більшість дослідників схиляється до концепції про існування двох великих масивів, а не одного, роботи Вегенера стали в центрі дебатів, які продовжуються дотепер.

Зовсім недавно знайдено додаткові докази руху материків. Останні льодовики залишили значні сліди в Південній частині Південної Америки, Африці, Австралії, на Мадагаскарі і в Антарктиці. Разом з геологічними змінами, зв'язаними з льодовиками, знайдено багато закам'янілих розкопок однакових рослин, а це вказує на те, що якби, наприклад, з'єднати східній берег Південної Америки з західним берегом Африки, то не було б ніякого розриву ні в минулому рослинного світу (200 мільйонів років тому), ні в картині геологічних змін у наслідок льодовиків. Крім того, залишки мезозавра з-перед 270 мільйонів років знайдено на обох берегах Південного Атлантийського океану, в Бразилії, в південній Африці і ніде більше. Якби Мезозавр міг добре плавати, він би через океан проник до багатьох частин світу. Він це робити не міг, а тому знайдені залишки свідчать про те, що Південна Америка і Африка були в ті часи з'єднані суходолом.

Взагалі розкопані залишки тварин можуть бути поважним доказом на користь теорії дрейфу материків. Географічне розміщення тварин вста-

новляється завдяки двом факторам: кліматові і різним водним перепонам, особливо морям і океанам. Напр. тварини, що живуть біля полюсів, мають менше видів, ніж ті, що живуть у тропічних місцевостях. Океанськими бар'єрами обмежені не тільки суходільні тварини. Велика частина видів риби, наприклад, може жити тільки в прісній воді. Отже, якщо материки розколюються і розходяться, появляється генетична ізоляваність між розділеними сегментами в минулому однорідної земної фауни. А якщо два шматки Землі з'єднуються, то постає однорідна фауна наслідком вільної міграції. В цьому процесі, очевидно, також відбувається вимирання менш пристосованих груп, які не можуть витримати сильнішої конкуренції.

В новому світі, наприклад, на протязі мільйонів років після того, як Південна і Північна Америка роз'єдналися, сталося розрізнення видів ссавців. А коли збудували земляний міст між ними, один ссавець з Південної Америки — Арманділло — виємігрував на Північ, а багато таких, які були невідомі на Південь від Панамі, перейшли туди з півночі. В такий спосіб обидва континенти стали мати 22 родини однакових ссавців.

Висновки, зроблені з вивчення розкопаних залишків тварин, не завжди цілком переконливі, але взагалі ступінь погодженості між палеонтологами й іншими вченими знаннів про Землю такий високий, що можна мати довір'я до цих висновків.

Два американські вчені, Дітц і Голден, спираючись на наявні теорії, погодилися з Вегенером, що сучасні материки колись були з'єднані, і намалювали цей надматерик з картографічною точністю. В додаток до цього вони намалювали чотири мапи, на яких показано розлом і розкодження материків за останні 180 мільйонів років. Дрейф материків ці вчені основують на геології структури Землі (plate tectonics) і на розширюванні дна океану.

За цими теоріями Земля має тверду літосферу, верхній шар її близько 100 км завглибшки. Очевидно, в наслідок діяння сил в астеносфері, слабшій верхній верстві порід, які лежать в основі літосфери, шар літосфери розколовся на кілька окремих плит. Нині є десять таких плит і багато додаткових плиток. Материки лежать на цих плитах і рухаються разом з ними. Механізм руху плит ще не цілком ясний. Дітц і Голден вважають, що, можливо, плити можуть бути холодніші й тяжчі на якомусь кінці, а тому цим кінцем занурюються в глибокі ущелини, які знаходяться в основному на периферії Тихого океану. В наслідок цього виникає тріщина вздовж протилежного краю плити. Ця тріщина заповнюється густим

потоком порід з нижнього шару Землі, а також розтопленими дайками базальту. Ці породи тяжчі за гранітні породи материків, вони осідають на рівні 4 км нижче рівня океану. Таке розірване місце стає новим океанським дном. Плити продовжують розходитись, базальт продовжує далі заповнювати цю тріщину, і цей процес формування нового океанського дна або постійного покриття старого дна називається океанське розширення. Цей процес відбувається швидше ніж формування гірських хребтів чи руйнування їх ерозією.

Прелюдією до гіпотези, що морське дно розширюється, було відкриття т. зв. середньо-океанського хребта. Вздовж цього хребта є тріщина, в яку постійно заходять дайки базальту. Дітц і Голден заявляють, що означення "Середньо-Океанський" неправильне як для Тихого океану. Атлантийський і Індійський океани утворились там, де материки розкололись, а тому їх вісь розширення має бути в центрі, однак Тихий океан не утворився в наслідок тріщини в материках. Це стародавній океан. Його хребет не є посередині, а тягнеться з півночі на південь далеко на схід від центру.

Цей опис процесів дуже спрощений; насправді рух земної кори набагато складніший.

Материки мають в основному ту саму форму й розміри, що й тоді, коли розломився основний материк Райдаа, як твердять Дітц і Голден. Сторони материків, звернені до Атлантийського та Індійського океанів (Америку з Європою і Африкою) так мало змінилися, що їх можна легко пригнати один до одного. Але плити земної кори, на яких лежать материки, змінюються розмірами і формою як не додаванням нових океанських ден уподовж тріщин, то абсорбцією океанської поверхні в глибоких ущелинах нижчих верств.

За схемою реконструкції Дітца і Голдена материк Райдаа 200 мільйонів років тому був масою Землі неправильної форми, яку навколо омивав океан, пращур Тихого океану. Затока (Tethys Sea), з якої зформувалось Середземне море, відділяла Африку від Євразії. Друга затока відділяла Індію від Австралії, а третя була пращуром Північно-Льодового океану. Уся площа цього величезного материка становила 40% всієї земної поверхні (як і тепер). Площа суходолу на обох півкулях була майже така сама (тепер дві третини всього суходолу лежить на північ від екватора). Якби Нью-Йорк тоді існував, то він був би на екваторі і більше висунений на схід. Іспанія була б також на екваторі. Японія була б набагато далі на північ, ніж тепер. Індія і Австралія були б рядом з Антарктидою, отже й набагато південніше, ніж тепер.

Після 20 мільйонів років дрейфу, тобто 180 мільйонів років тому, північна частина материка відкололась від південної, яка також стала розколюватись. Індія відділилась тріщиною, яка мала форму і яка почала ізолювати Південно-американську масу від Антарктиди і Австралії.

135 мільйонів років тому, тобто після 65 мільйонів років дрейфу тріщини розширились, Пів-

нічно-Атлантийський і Індійський океани оформились. Тріщина зформувала і Південно-Атлантийський океан. Після 135 мільйонів років такого руху, тобто 65 мільйонів років тому нова тріщина відділила Мадагаскар від Африки. Зформувалось Середземне море, але Австралія ще була з'єднана з Антарктидою.

Протягом останніх 65 мільйонів років Індія, рухаючись на північ, зіткнулась з Азією, і тріщина відділила Австралію від Антарктиди. Північно-Атлантийська тріщина ввійшла в Північний льодовий океан, роз'єднавши північну частину материка. Збільшилась віддаль і від Південної Америки до Африки.

Дітц і Голден обчислили і майбутній рух материків — протягом наступних 50 мільйонів років. За цими їхніми обчисленнями Антарктида буде там, де вона тепер, а Атлантийський і Індійський океани будуть далі збільшуватись коштом Тихого океану. Австралія рухатиметься на північ і зіткнеться з Євразійською плитою. Східня частина Африки відколеться, а Північна закриє Біскайську затоку. Середземне море фактично зникне. Частина Каліфорнії відділиться від Північної Америки і почне рухатись на північ. Через 10 мільйонів років Лос Анжелос, наприклад, буде на одному рівні з Сан-Франціско, що належитиме ще до основного материка. Через 60 мільйонів років Лос-Анжелос почне занурюватись в Алеутське заглиблення.

Ця реконструкція може бути не цілком точною, бо деякі незначні поправки вже автори самі зробили, однак їхні начерки показують шлях, яким майбутня геологія буде йти.

Використані джерела:

1. "Continents Adrift", "Reading from Scientific American".
2. A. Hallam: "Continental Drift and the Fossil Record", "Scientific American", No. 5, Nov. 1972.

УВАГА!

УВАГА!

ЧИТАЧІ В ТОРОНТО

ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ

В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

**ALASKA FUEL
LIMITED**

425 Jane Street — Toronto 9

**Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
й гарантуємо безплатну цілорічну обслуговування
печей.**

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

Твоя слава, Чигирине!

Тьмяно поблискуючи водами, неквапливий Тясмин бережливо взяв в обійми стародавній, овіяний легендами Чигирин. Над ним, наче споконвічний страж, замерла велична Богданова гора. Осінь подарувала їй усі барви, від багрянцю до золота, і на їх фоні, вписана в блідо-блакитне небо, застигла постать Богдана Хмельницького з гетьманською булавою у високо піднятій руці.

Здається, на вершині гори, де сьогодні, як і сотні років тому, лютує вітер, витає пам'ять про минулі часи.

Ні, не згинула твоя слава, Чигирине. Нашадки пам'ятають про бійців козацького війська, які наклали буйними головами в битвах з турками і польською шляхтою. Їм, відважним, поставлено тут монумент, і сама історія говорить з сучасниками словами, що викарбувані на його граніті. Трохи нижче — місце, де понад триста років тому стояв верхній замок Богдана Хмельницького. До цього часу збереглися рештки його фундаментів і глибоких ровів.

Чи буде повернено Богдановій горі її колишній вигляд? Так. І допоможе реставраторам нещодавно знайдене цінне свідчення історії — щоденники останнього коменданта Чигирини, фортифікатора Патріка Гордона. Військовий інженер залишив не тільки опис боїв, а й план стародавнього міста. За ним саме археологи відкриють фундаменти, а архітектори здійснять реконструкцію резиденції гетьмана, башт і стін. Поруч з пам'ятником Хмельницькому з'явиться скульптурна галерія сподвижників і соратників видатного українського полководця і державного діяча.

Чигирин стане початком великої історичної експозиції краю. Складовою частиною її буде також село Суботів, засноване Михайлом Хмелем. Археологи знайшли фундаменти оборонних башт в улюбленій резиденції гетьмана та ряд поховань у Іллінській церкві — родинній усипальниці Хмельницьких, що її збудував Богдан у 1653 році. Зараз зона одяглась у будівельне риштування і реставрується за проєктом, який розробив кандидат архітектури С. К. Кілессо. Монументальній споруді повертається первісний вигляд, звільняючи від пізніших нашарувань. Церква, в якій поховано 1657 року Богдана Хмельницького, становить не тільки історичну, а й художню цінність. Екскурсанти незабаром зможуть побачити цю чудову споруду такою, якою бачив її Тарас Шевченко, що намалював у своєму альбомі фасад будівлі.

Завершальним в експозиції Чигиринського історичного комплексу буде Холодний яр — той самий, де "колись гайдамаки табором стояли, лагодили самопали, ратища стругали". На крутому пагорбі біля Троїцької церкви, збудована в 1800 році на місці славнозвісного Мотронинського храму, що був оплотом Коліївщини. Назкруги — густі ліси, розтяті ровами. Колись з кілками, вилами і косами проходили тут повсталі селяни, збираючись під прапор свого ватажка Максима Залізняка. Після реставрації будівля стане музеєм Коліївщини.

Холодний Яр зберігає пам'ять про багатьох видатних людей. Дубом Максима Залізняка називають могутнє, у вісім обхватів дерево, що стоїть непорушно ось уже тисячу років. Напис на гранітній брилі напроти Троїцької церкви засвідчує екскурсантам те, що тут бував Тарас Шевченко. А молодий парк і сірий моноліт, закладені три роки тому, складають шану холодноярським партизанам, що завдавали жаху ворогові під час Великої Вітчизняної війни.

Головна тема нового історичного комплексу на Черкаській землі — національно-визвольний рух українського народу.

Л. КОРОБЧАК

ВІСТІ ОСЕРЕДКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ВІННПЕГУ

Дотація на випуск українського фільму. Канадський уряд дав Осередкові української культури й освіти дотацію в сумі \$6.000 на випуск фільму про перших українських поселенців у Манітобі. Продюцентом фільму має бути Святослав Новицький. Фільм, при мінімальному бюджеті, мав би коштувати \$15.000 із розрахунком, що коли українське суспільство справді зацікавлене своєю культурою та історичною спадщиною в Канаді, воно повинно само подбати про решту потрібних фондів. Дана урядом дотація — це лише заохота, — спонука до дальшої наполегливої праці.

ВИСТАВКИ В ОСЕРЕДКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Від 16 березня до 6 квітня в картинній галерії Осередку тривала виставка картин видатного сучасного художника Юрія Соловія. Виставку офіційно відкрила д-р Марина Антонович-Р. На виставці були показані картини із серії "1.000 голів".

Виставка кераміки та графіки молодого мистця з Калгарі Т. Дякова була в експозиції від 8 до 27 квітня.

Мистецький критик Джон Грєєм у "Фрі Пресс" за 14 квітня в рецензії на виставку Т. Дякова пише: "Мірилом успіху виставки може бути те, що перед закінченням офіційного відкриття вже майже під кожною керамікою був значок із написом "Продане".

Таки взяло

Вихвалявся чоловік, як він пиячив на базарі.
— Одну, — каже, — випив, не бере. Другу випив — теж не бере. Третю випив — узяло: гаманця з кишени й кожуха з воза.

1

КОРИСНА ІРЖА

Наукові працівники фізико-технічного інституту АН УРСР одержали в замкненій посудині високий вакуум за допомогою звичайного іржавого заліза.

Заичайні дифузійні масляні смоки, які вживають в вакуумних установах, мають ваду: до вакууму попадають випари масла, які утворюються під час роботи смока. Виявилось, що іржа — це добрий поглинач. Українські науковці нарізують з іржавого заліза пластинки і закріплюють у корпусі, т. зв. пастки, яку встановлюють на смок.

2

ЖИТОМИРСЬКИЙ ПІРОФІЛІТ І МОРСЬКІ МАЯКИ

В 1930 р. на Житомирщині виявили родовище рожевого пірофіліту з запасами в мільйон тонн.

Цей мінерал має унікальні якості: практично не розширюється при нагріванні і не стискається при охолодженні. Маяки не можуть без нього обійтись. До виявлення пірофіліту на Житомирщині його діставали з закордону.

Тепер пальники морських маяків, у яких горить вогонь і вказує напрям кораблям у далеких морях і океанах, зроблені з Житомирського пірофіліту.

3

МІКРОТРОН В УЖГОРОДІ

В Ужгородському відділі фотоядерних процесів Інституту ядерних досліджень АН УРСР і на кафедрі ядерної фізики Ужгородського університету встановлено мікротрон — прискорювач руху електронів електричним полем високої частоти в однорідному магнетичному полі.

За допомогою цього прискорювача можна буде контролювати кількість кисню, фтору та деяких інших елементів у досліджуваних речовинах, потрібних під час промислового виробництва високотоксичних хемічних сполук. Спроби такого контролю розробили вчені кафедри ядерної фізики Ужгородського університету.

4

ПОЛІМЕРИ В МЕДИЦИНІ

В Інституті хемії високомолекулярних сполук АН УРСР створюють полімерні матеріали для потреб медицини. Досі полівретанові (класа полімерів) матеріали застосовували у серцевій хірургії, виготовляючи з них клапани (хлипаки) для запознення плевральних порожнеч, пльомбування печінки, селезінки, нирок, заміників м'язевих і кісткових тканин.

Українські вчені почали з цих матеріалів виготовляти імплантанти і клеї, які у точно визначений час повинні розсмоктуватись у тілі людини.

(За журн. "Наука і суспільство", ч. 1, 1973)

Ветеринарний лікар

Один чоловік надумав посміятися з ветеринарного лікаря. Зустрівшись із ним, питає:

— Я чув, ви скотячий лікар?

Ветеринар йому на те:

— Так. А що у вас болить?

Здогадливий

— Хлопці, що там за гвалт?

— Та дурнів б'ють.

— Ой, то треба тікати...

У суді

Суддя: — Ви стверджуєте, що вони жили як чоловік і жінка?

Свідок: — О ні, значно краще.

Розумний пес

— А знаєш, куме, є такі мисливські пси, що розумніші за своїх господарів.

— Чи не новину сказав! Я й сам мав такого

Можете повірити

— Можете повірити, що я оце за тиждень убив двадцять дев'ять русаків?

— Казав би вже тридцять!

— Та що це ви, невже я заради одного зайця стану брехати?

Дайте хоч там спокій

— Не витримаю, кумочко! Лишив мене небіжчик, і такий у мене жаль, що піду за ним у могилу...

— Кумцю, майте Бога в серці! Дайте небіжчикові хоч там спокій.

Не всяк Святослав — Хоробрий, а Володимир — Великий, як і не кожен Петро — Сагайдачний.

Тож як може бути той Ярослав Мудрий чи Розумний, що вдавня Навпачний?

ШАНА Й ДЯКА НАШОМУ ЗАСЛУЖЕНОМУ СЕНЬЙОРОВІ М. І. МАНДРИЦІ

(Закінчення з 2 стор.)

гла не знати де опинитись. Тепер уже можна певніше і спокійніше дивитись у майбутнє дітища великого Ол. Т. Кошиця (Осередок) і дітища великого Д. І. Дорошенка (УВАН) у Канаді — насамперед завдяки д-рові Микиті Івановичу Мандриці. Якщо не повелось йому замолоду виконати доручену місію — український університет тут закласти, то бодай на схилі віку поталанило надолужити те торжеством на відтинках інших. І про це нехай знає історія.

У неділю, 29-го липня 1973 року на оселі "Київ"

(біля Торонто, Канада)

відбудеться

СУЖЕРІВСЬКО-ДОБРУСІВСЬКА ЗУСТРІЧ

з українським громадянством у 40-ву річницю великого
голоду в Україні 1932-33 років

ПРОГРАМА ЗУСТРІЧІ БУДЕ ОГОЛОШЕНА ПІЗНІШЕ.

КОМІТЕТ

(332 Глен Парк Авеню, Торонто 19, Онт.)

ОЙ, ВОЛОШКИ, ВОЛОШКИ!

(Закінчення з 24 стор.)

- Чому так?
- Не мене питай.
- Ні, це ти! Та ж сама, що й була!...

Надя посміхалась, втираючи кінцем хусточки, в якій завинуте було зілля, сльозу. Хлопчик ішов за ними, граючи на губній гармонійці. Сонце кинуло на них свою тінь, але це вже тоді, як вони стояли обнявшись. Тепер уже Дмитро відчув, що Надя без руки, що ліва рука в неї штучна. Дмитро обняв Надю, як і колись. Надина права рука із зіллям спочила на Дмитровому плечі, а ліва звисала мертва. Надя схлипнула. Десь за куцями гармонійка вигравала стару романтичну німецьку мелодію.

— Чого ти, Надю? Заспокойся!

— Я вже не обійму тебе, як колись... не заграю на бандурі... — розхлипалась і зайшла у нестримному плачі...

Дмитро замовк. Вони вже тепер обоє плакали. Тепер Дмитро узнав, чому Надя боялась цієї зустрічі.

— Не турбуйся, Надю! В нещасті шукатимем свого щастя. Трапляється ще гірше.

— Я боюсь, що прийде час, коли всі будуть покидати цю прокляту Німеччину, роз'їжджатимуться у вільні країни, наші повернуться на Україну, а я залишусь уже навіки тут, прикута своєю штучною рукою.

— Час прийде. Він уже недалекий. Але ми тебе тут не залишимо, ти поїдеш з нами.

— Кому й навіщо я вже здалась...

— Так, Надю, не говори! Рука ще не все. Бережи душу!

— Так, Надю, не говори! Ти добудеш її, вона повернеться тобі. Бережи душу!

Вони притискались одне до одного, щоб зцілитись в одне — сильне й нерозлучне.

А від цього, здавалось, і сонце кріпло, і ліс оживав, і ціла поляна засвітилась свічками-цвітками, а далекі жита волошками — червоними, синіми та білими.

(Закінчення з 2 стор. обкл.)

О. Шнурко, Міссіссга, Канада	1.50
В. Шірей, Нью Гейвен, США	1.50
Р. Ричок, Мейплвуд, США	1.50
В. Зимовець, Ст. Леонард, Канада	1.50
В. Гончарук, Кітченер, Канада	1.50
ІІ. Кукуруза, Міннеаполіс, США	1.50
Д. Томачок, Ст. Пол, США	1.00
Проф. А. Степовий, Монреаль, Канада	0.50
Д. Садівничий з Клівленду замість квітів на могилу світлої пам'яті С. Кузьменка	5.00

Нових передплатників приєднали:

М. Шаблій, США	1
Д. Нитченко, Австралія	1
В. Косогор, США	2
А. Бондаренко, Англія	3

Дякуємо всім за допомогу.

Редакція і адміністрація "Н. Д."

ДО РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ ЖУРНАЛУ "НОВІ ДНІ"

До цього долучаю грошовий переказ на 20 дол. на пресовий фонд з нагоди весілля Володимира Макаренка і Ольги Сивак, яке відбулося 10-го лютого 1973 року у православної українській церкві Св. Володимира, Садбері.

Володимир — син активних працівників на церковній ниві і в українському житті. Він вчиться в Лореншен університеті, співає в церковному хорі і читає апостола.

Батько, Олексій Макаренко, довголітній голова Православної Громади Св. Володимира в Садбері. Мама, Марія, не відстає від свого мужа, вона активно працює в жіночому товаристві при церкві і в громадському житті. Не забули і про "Нові дні".

Бажаю Вам здоров'я та успіху в розбудові журналу "Нові дні".

З пошаною до Вас із любов'ю у Христі.

Прот. Д. Сидоренко

Велике спасибі за побажання і пожертву, а молодій парі — щастя на новій дорозі життя.

Адміністрація і редакція

Вельмишановний п. Редакторе!

Висилаючи передплату на "Н. Д.", хочу запитати Вас, як головного редактора нашого журналу, про те, що мене непокоїть. На другій сторінці обкладинки "Н. Д." є чорним по білому, що журнал редагує колегія, там же подаються імена всіх членів редколегії, а статті їхні то появляються, то довгий час не видно їх, а декого вже й більше року. Чому це за останніх кілька місяців не видно в журналі жодного слова Ваших колег — членів редколегії? Правда, І. Пишкало дав не дуже давно цікавий огляд "Дорога у вічність", цебто про Григорія Сковороду та як його ювілей відзначався на Україні, а після цього й Пишкало ані гу-гу. А шкода.

Невже М. Дальний та П. Маляр закопали свої таланти таки навіки? Р. Рахманний, правда, лишився "живим" і плодотворним журналістом, але за його статтями треба шукати по інших часописах, яких я й інші читачі "Нових днів" не випишують.

Чи можете сказати, що є причиною журналістичної пасивності (не знаю, чи я тут ужив правильного вислову) Ваших колег у редакції?

Остаюсь з пошаною до Вас, передайте всім трудівникам "Н. Д." шахтарський привіт із задимлених Судбур!

Ваш Теодор Мороз

Ви не перші, шан. Читачу і дорогий п. Мороз, про це питаєте, бо не тільки Ви цим стурбовані. Найкоротша відповідь: трудно називається... І не тільки "Нові дні" редагує колегія — приблизно так само... Мені від тієї пасивності не легше. Декому я відповідаю: мають мої колеги велике довір'я до свого головного редактора, коли можуть дозволити собі аж таку розкіш — покладатись цілковито на нього, не пишучи нічого до "Н.Д." і лишаючись спокійними за долю журналу. Мабуть, найбільше причин стати пасивним маю я сам (після понад трьох років надзусиль), але спокуса стати пасивним — трохи небезпечна. Чи так думають мої колеги, їй-право не знаю: на мій запит (лист, написаний з доручення видавничої спілки) не всі колеги відповіли (по трьох місяцях). Отож піді-знай, яка там страшна причина, коли я десь у Мічігані працюю і з того живу (звідти редагую журнал, "мушу" мати час на все і не смію нарікати ні на кого), Р. Рахманний — у Монреалі живе й трудиться, П. Маляр — у Сиракузах (штат Нью-Йорк), М. Дальний — у Гвелфі, Онт., а лише І. Пишкало, найщасливіший, — у Торонто, як і адміністратор В. Павлюк із дружиною Вірою (ці теж "мусять" мати час на все і ні на кого не сміють слово докору сказати).

Якщо Ви дуже хочете допитатись про причини пасивності того чи того з моїх колег, то запитайте їх самих — цим і мені Ви облегшите труд, бо я й без того не маю коли вгору глянути.

З особливою до Вас пошаною

Д. К.

Високоповажаний п. В. Павлюк — адміністратор "Н. Д."!

Одержавши Вашу пригадку, висилаю \$6.50. Журнал продовжуйте висилати. Ви згадуєте за покращення якості журналу. Сумніваюсь. Якщо за Добоша не згадали навіть у хроніці, то що можна сподіватись даліше.

З пошаною М. Аксюк (Квебек)

За те, чого ми не згадали, відповідає один з членів редакції. Дуже прикро, але друкарня наша ще не друкує нам того, чого пасивний член редакції чи просто співпрацівник не напише. За регулярні міжнародні огляди в нас відповідає Р. Рахманний, за події на Україні — П. Маляр, за хроніку з українського життя тут — І. Пишкало, а за політично-ідеологічні події — М. Дальний. А що лишається, за те гол. ред. відповідає.

З пошаною Василь Павлюк

Вельмишановний професоре і дорогий наш редакторе "Нових днів"!

Завинив я перед Вами чималенько. Відбувся Ваш ювілей — 60-ліття — ще в листопаді минулого року, а я так і не привітав Вас. Все якось відкладаєш на пізніше, а те пізніше переходить у ще пізніше і т. д. Бідні ми на той час. Але краще пізно, ніж ніколи. Тому вітаю Вас з шістьдесятою — разом із чеком на "Нові дні", бажаю Вам всього найкращого, а особливо кріпкого здоров'я та витривалості як у приватному житті, так і на громадській ниві. Ми мусимо бути безмежно вдячні Вам за те, що Ви взяли на себе допущили до загибелі нашого журналу "Нові дні". Ви врятували і вивели "Н. Д." на рівну дорогу; Ви витрачаєте свій вільний час (його нам усім бракує), енергію і напевно гроші — на добро нашої справи, а ми, читачі, недоцінюємо того — замість приходити з допомогою, висловлюємо (не завжди й слушно) різні докори та нарікання на недоліки. Ви тільки років усе робили безплатно, а чи багато з тих, що так спішають нарікати, — хоч пальцем поворухнули безплатно?

Ще раз дякую за те, що Ви так терпеливо тягнете громадського воза, до якого так мало охочих упрягтися, бо вже так салом обросли, що хомути не налазять.

Щиро Вам відданий
Федір Подопрізгора, Ландон, Онт.

Щиро дякую за все, дорогий Земляче. При Вашій допомозі і при допомозі таких, як Ви, якимось походжу ще в тому самому хомуті — поки налазять.

Д. К.

ПІСНЯ КАПЕЛІ БАНДУРИСТІВ

(До 55-річчя її існування і 30-річчя виходу в чужину)

Славному диригентові-композиторові
Григорієві Трохимовичу КИТАСТО-МУ присвячую.

Чуття любови до свого народу,
до України — рідної землі
нас звали й звать шукати скрізь нагоду
служити їй і в чужині, і в млі.

Хоча вогонь війни і зла недоля
в нас відібрала Рідний Край, близьких,
та світить Сонцем нам майбутня воля
і на шляхах, і на стежках вузьких!

Хоч наші душі сповнені журбою
за рідними, коханими, за Краєм,
ми пісню й кобзу маємо з собою!...
А ними і серця чужинців краєм!

В них — пульс прапредків наших і віків...
І — перемог екстаз, розлуки болі,
шабель свист, голос славних козаків
у зривах України все до волі!

Ми ідемо із пісню світами...
І нею прославляєм свій народ!
Ми ще зустрінемось в Краю з братами
У радощах!... Найбільша з нагород!...

Іван ДІДЕНКО

Лос Анжелос, Каліф., 6 травня 1973

ПЕТРО І ОЛЬГА НЕЛІПИ

відзначили 50-і роковини свого одруження

У Торонто проживає широко знаний Петро Неліпа з дружиною Ольгою, що вже за ними 50 років з дня їхнього одруження, але їхні сини — Василь з дружиною Людмилою та Гриць з Тамарою — довідались про день одруження батьків — що 50-ліття припадає на 27 травня ц.р. і планували на їх честь величавий ювілей, але батьки Неліпи, через свою скромність, заперечували і категорично заборонили будь-що робити. Натомість погодились 27 травня з дітьми і внуками виїхати на мальовничий берег озера Сімко, де сини збудували просторий котедж, щоб там у родинному колі провести цей урочистий день.

Проте, сини і невістки, діставши згоду батьків виїхати на лоно природи, — порушили заборону і вирішили хоч декого запросити для товариства, щоб у ширшому колі відзначити ювілей своїх дорогих батьків.

І так на призначену 12 годину дня прибули із Вітбі свати Носовенки та куми й близькі приятелі синів — родини: Лучка Микола з Тонею, Добрин Олекса з Марією, Явний Богдан з Ганною, а

справжньою несподіванкою було, коли прибули із Торонто Романенки і Пригорницькі.

Під час обіду всіх присутніх здивували внуки — дев'ятирічна Наталочка і Петрусь (6 років), які на честь дідуся і бабуні без жодної сторонньої допомоги влаштували гарний концерт: співи, танці, деклямації гарною рідною мовою, показували акробатичні вправи тощо.

Пізніше виявилось, що Наталочка — надзвичайно талановита дитина, яка до цього часу здобула 8 золотих і 4 срібних медалі, тому стало зрозумілим, чому діти в такому віці змогли улаштувати такий концерт.

Діти заохотили старших — і всі почали співати, а Ювілятка пані Ольга Неліпа згадала, як ще дівкою була, і гарно продеклямувала декілька віршів, вивчених ще у дитинстві в народній школі.

Ювілят Петро Неліпа всім сердечно подякував і з цієї нагоди офірував дар на пресу, яку він шанує і регулярно читає, в тому числі \$20.00 на "Нові Дні".

На Многія Літа Ювілятам!

Дмитро Пр.

Від вид-ва. Дорогим ювілятам — сердечний привіт і щира подяка за пожертву.

ПОЇЗДКИ НА УКРАЇНУ

GLOBE TOURS

16-ДЕННІ ТУРИ

ДАТИ ВІДЛЕТІВ

(Всі відлети понеділками
літаками "Ейр Канада")

11 червня	765.00
18 червня	798.00
25 червня	798.00
2 липня	798.00
9 липня	798.00
16 липня	798.00
23 липня	798.00
30 липня	798.00
6 серпня	798.00
13 серпня	798.00
20 серпня	772.00
27 серпня	772.00
3 вересня	720.00
17 вересня	705.00

22-ДЕННІ ТУРИ
Є ПРЯМИМИ ПОЛЕТАМИ
ТОРОНТО—КИЇВ
(ЧЕРЕЗ МОНРЕАЛЬ)

ПОДАНІ ЦІНИ Є З ТОРОНТО,
БАЗОВАНІ НА МІНІМУМУ 15
ОСІБ, ЩО ІДУТЬ В ГРУПІ РАЗОМ.
ДЛЯ ЦІН З ІНШИХ МІСТ, ДЛЯ
ГРУП З 15 ОСІБ:

З ВІННІПЕГУ — додайте 26.00
З МОНРЕАЛЮ—відтягніть \$ 39.00
З ЕДМОНТОНУ — додайте 64.00
З ВЕНКУВЕРУ — додайте 103.00

22-ДЕННІ ТУРИ

ДАТИ ВІДЛЕТІВ

(Всі відлети четвергами
літаками Аерофлоту)

7 червня	857.00
28 червня	891.00
5 липня	882.00
19 липня	891.00
26 липня	882.00
2 серпня	891.00
9 серпня	882.00
16 серпня	891.00
23 серпня	882.00
30 серпня	865.00
6 вересня	826.00

ТУР "А"

МОСКВА
КИЇВ
ЛЬВІВ
ТЕРНОПІЛЬ
КИЇВ
МОСКВА

ТУР "В"

МОСКВА
КИЇВ
ТЕРНОПІЛЬ
ЧЕРНІВЦІ
КИЇВ
МОСКВА

ТУР "С"

МОСКВА
КИЇВ
ЛЬВІВ
ЧЕРНІВЦІ
КИЇВ
МОСКВА

ТУР "А"

КИЇВ
ЛЬВІВ
ТЕРНОПІЛЬ
КИЇВ
* СОЧІ
КИЇВ

ТУР "В"

КИЇВ
ТЕРНОПІЛЬ
ЧЕРНІВЦІ
КИЇВ
* СОЧІ
КИЇВ

- * ЯЛТА замінює Сочі в турах, що починаються 31 травня... / червня... 5 липня... 26 липня... 9 серпня
- * ОДЕСА замінює Сочі в турах, що починаються 28 червня... 19 липня... 2 серпня

ЦІНИ ПОЇЗДКИ ВКЛЮЧАЮТЬ: Політ реактивним літаком туди і назад, перебування в першокласному готелі (за винятком Ялти, де перебування буде в готелі туристського класу), дві особи в кімнаті, сніданок, обід і вечеря кожного дня, всі переїзди в Радянському Союзі, одну поїздку для огляду міста в кожному місті на маршруті, перевіз і доставку двох валізок (максимальна вага 44 фунти).

ДУЖЕ ВАЖЛИВА ЗАВВАГА. З огляду на недавню девальвацію американських і канадських доларів, ми сподіваємося підвищення коштів турів. Ми звідомимо наших клієнтів так скоро, як справа цін вистабілізується.

GLOBE TOURS

1066 Bloor Street West
TORONTO
531-3593 (416)

2679 East Hastings Street
VANCOUVER
253-1221 (604)

615 Selkirk Avenue
WINNIPEG
586-1886 (204)

2020 Stanley Street
MONTREAL
288-2125 (514)

10553A-97 Street
EDMONTON (East-West Travel)
424-9907 (403)

1570 Wyandotte Street East
WINDSOR
253-0849 (519)

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668

If not delivered please return to:
NOWI DNI

28 Northcliffe Blvd.
TORONTO, ONT., CANADA
M6H 3H1

"УКРАЇНСКА КНИГА"

В нас можете набути книжки та брошури, які допоможуть Вам ознайомитись з містами України. В кожній книжці пояснюється, де знаходяться музеї, кінотеатри, театри, крамниці, ресторани і т. п.

АНГЛІЙСЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ.
Упорядкував К. Т. Баранцев. "Рад. школа", Київ 1973, стор. 170. Ціна \$ 1.00

Алексюк А. М. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ШКОЛІ. "Рад. школа", Київ 1973, стор. 258. Ціна 1.95

Басенко К. ПОЧАТОК. "Рад. письменник", Київ 1972, стор. 550. Ціна 2.55

Білокур К. АЛЬБОМ. "Мистецтво", Київ 1972, стор. 70. Ціна 6.95

Верьовка Г. СПОГАДИ. "Муз. Укр.". Київ 1972, стор. 218. Ціна 2.10

Григорук А. ГУСАК ЧЕРВОНОЛАП. "Веселка", Київ 1971, стор. 11. Ціна 0.35

ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ. Випуск 7. "Наукова думка", Київ 1972, стор. 165. Ціна 2.10

Ільєнко І. Г. КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО. "Молодь", Київ 1973, стор. 245. Ціна 1.25

Качура Я. ІВАН БОГУН. "Молодь", Київ 1972, стор. 102. Ціна 1.95

КОЛОСОК. "Веселка", Київ 1973, стор. 12. Ціна 0.40

Литвиненко В. ЗОЛОТЕ ЯЄЧКО. Казка. "Веселка", Київ 1973, стор. 20. Ціна 0.40

ПІСНІ КАРПАТ. "Карпати", Ужгород 1972, стор. 222. Ціна 2.25

СПІВЕЦЬ. Із світової поезії кінця 18-го першої половини 19-го сторіччя збірка. "Веселка", Київ 1972, стор. 250. Ціна 1.00

Сковорода Г. БАЙКИ ХАРКІВСЬКІ. АФОРИЗМИ. "Прапор", Харків 1972, стор. 128. Ціна 1.35

Сковорода Г. ПОВНЕ ЗІБРАННЯ ТВОРІВ в 2-ох томах. Том I. "Наукова думка", Київ 1973, стор. 525. Ціна 4.60

Томчаний М. БРАТИ. "Карпати", Ужгород 1972, стор. 170. Ціна 1.10

УВАГА! До замовлення на \$1.00 (одного долара) просимо прислати 20 центів у Канаді і США на поштову оплату.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928